

**Τ.Ε.Ι. – ΗΠΕΙΡΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ & ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΤΗΛΕΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ & ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ**

ΧΡΗΣΤΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ :

ΑΣΦΑΛΕΙΑ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ:

**Η ελευθερία και το απόρρητο της επικοινωνίας
ως πτυχή του δικαιώματος επί της
προσωπικότητας**

ΕΙΣΗΓΗΤΡΙΑ : ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ ΣΤΡΑΤΗ-ΒΑΝΤΖΟΥ

ΑΡΤΑ 2005

ΔΗΛΩΣΗ ΠΕΡΙ ΛΟΓΟΚΛΟΠΗΣ

Όλες οι προτάσεις οι οποίες παρουσιάζονται σ' αυτό το κείμενο και οι οποίες ανήκουν σε άλλους αναγνωρίζονται από τα εισαγωγικά και υπάρχει η σαφής δήλωση του συγγραφέα. Τα υπόλοιπα γραφόμενα είναι επινόηση του γράφοντος ο οποίος φέρει και την καθολική ευθύνη γι' αυτό το κείμενο και δηλώνω υπεύθυνα ότι δεν υπάρχει λογοκλοπή γι' αυτό το κείμενο.

Όνοματεπώνυμο: Χρήστος Κωνσταντίνος

Υπογραφή:

Ημερομηνία:

**Την αφιερώνω στους γονείς μου, στον αδερφό μου
Παναγιώτη και τον πάρα πολύ καλό και κολητό φίλο μου
Γιώργο.**

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	1
---------------	---

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

Η προσωπικότητα ως δικαιοϊκή έννοια	3
1.1 Νομοθετική πρόβλεψη	3
A. Συνταγματικές Διατάξεις.....	3
B. Διατάξεις του Αστικού Κώδικα.....	5
1.2. « Ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας »	
- Η νομική φύση της διάταξης του άρθρου 5 παρ. 1 Συντάγματος.....	7
1.2.1. Περιορισμοί.....	7
1.2.2. Φορείς και αποδέκτες.....	9
1.3. Το δικαίωμα στην πληροφόρηση.....	11
1.4. Η πληροφορική αυτοδιάθεση	12
1.5. Το δικαίωμα προστασίας της υγείας και της γενετικής ταυτότητας.....	16
1.6. Η προστασία του ιδιωτικού και οικογενειακού βίου.....	19

Κεφάλαιο 2^ο

Επεξεργασία Προσωπικών Δεδομένων Με

Στόχο Την Προστασία Του Ατόμου	22
2.1. Επίδραση των νέων τεχνολογιών στη σύγχρονη κοινωνία και στον ιδιωτικό βίο.....	22
2.2 Κίνδυνοι που πηγάζουν από την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων.....	25
2.3 Κίνδυνοι από την επεξεργασία ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων.....	27
2.4 Τα αντιτιθέμενα συμφέροντα στους περιορισμούς της επεξεργασίας των δεδομένων.....	28

Κεφάλαιο 3

Κατευθυντήριες Γραμμές Για Την Προστασία Των Ατόμων, Αναφορικά Με Τη Συλλογή Και Επεξεργασία Προσωπικών Δεδομένων Τα Οποία Μπορούν Να Προσαρτηθούν Σε Κώδικες Συμπεριφοράς	31
3.1 Ασφάλεια στην ηλεκτρονική επικοινωνία.....	31
3.2 Αρχές ορθής πρακτικής όσον αφορά την ιδιωτικότητα των χρηστών και τους παροχείς υπηρεσιών του διαδικτύου.....	33

Κεφάλαιο 4^ο

Νομοθεσία Υπέρ Της Προστασίας Προσωπικών	36
Δεδομένων Και Ρυθμίσεις Τους	36
4.1 Θέσπιση νομικών κανόνων για την προστασία δεδομένων σε εθνικό και διεθνές επίπεδο	37

Κεφάλαιο 5^ο

Δίκαιο Προστασίας Των Προσωπικών Δεδομένων	39
5.1 Το αντικείμενο της προστασίας προσωπικών δεδομένων.....	39
5.2 Προστασία του ιδιωτικού βίου.....	40
5.3 Το δικαίωμα του πληροφοριακού αυτοκαθορισμού.....	42
5.4 Προστασία των προσωπικών δεδομένων.....	44
5.5 Η λειτουργία της Ανεξάρτητης Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα	47
5.6 Κίνδυνοι από την επεξεργασία ειδικών κατηγοριών προσωπικών δεδομένων.....	47
5.7 Συμπεράσματα που προκύπτουν από την χρήση του δικαίου προστασίας των προσωπικών δεδομένων.....	49

Κεφάλαιο 6^ο

Διαδύκτιο Και Δίκαιο	51
6.1 Η νομική έννοια του διαδικτύου και του κυβερνοχώρου.....	51
6.2 Κρυπτογραφία και προσωπικό απόρρητο.....	51
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	54
Βιβλιογραφία / Πηγές	56

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Σύμφωνα με το Βίνερ η τεχνολογία μας οδηγεί (και η κυβερνητική μας διδάσκει πώς να ζούμε) σε «μια κοινωνία όπου η πληροφορία κυκλοφορεί απρόσκοπτα, όπου για να ζήσει κανείς πραγματικά πρέπει να κατέχει επαρκή πληροφορία, όπου η ζωή είναι η συμμετοχή σε αυτό το συνεχές ρεύμα με το οποίο η πληροφορία ανταλλάσσεται». Σύμφωνα με αυτήν την ανάλυση η πληροφορία είναι για την κοινωνικό-οικονομική ανάπτυξη του ατόμου ό,τι είναι ο αέρας για την φυσική του επιβίωση. Είναι απαραίτητη και δεν πρέπει να υπόκειται σε κανενός είδους περιορισμό.

Αντίθετη προς την ιδέα του Βίνερ είναι η αντιμετώπιση της πληροφορίας ως εμπορεύματος και άρα ο περιορισμός της για οικονομικούς λόγους. «Η επιθυμία για εξαγωγή κέρδους από αυτό το ουσιαστικό για την επιβίωση της ανθρωπότητας στοιχείο, που είναι η πληροφορία, κατατεμαχίζει την ‘επικοινωνιακή ακεραιότητα’ των ανθρώπων και περιορίζει τις προσαρμοστικές ικανότητες του ανθρώπινου είδους».

Είναι ενδιαφέρον να παρατηρήσει κανείς το αρχικό μοντέλο ανάπτυξης του διαδικτύου βασίζεται στη θεωρία του Βίνερ, καθώς παρέχει την δυνατότητα δωρεάν πρόσβασης στις πληροφορίες. Ο χαρακτήρας αυτός, ωστόσο, σταδιακά αλλοιώνεται, καθώς παρουσιάζονται ολοένα και περισσότερες αγοραίες υπηρεσίες στο διαδίκτυο και ολοένα μεγαλύτερος όγκος πληροφοριών προστατεύεται ή καθίσταται προσβάσιμος έναντι ανταλλάγματος. Σχετικά, ο ρόλος που αναγνωρίζεται στα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας στα πλαίσια της ΚτιΠ δημιουργεί σημαντικά προβλήματα, όχι μόνον πρακτικής αλλά και θεωρητικής φύσης.

Ο όρος «Κοινωνία της Πληροφορίας» αναφέρεται σε μια μορφή κοινωνικής και οικονομικής ανάπτυξης όπου η απόκτηση, αποθήκευση, επεξεργασία, αποτίμηση, μεταβίβαση και διάχυση πληροφοριών οδηγεί στη δημιουργία γνώσης και την ικανοποίηση αναγκών, τόσο των ατόμων όσο και επιχειρήσεων και παίζει έτσι κεντρικό ρόλο στην οικονομική δραστηριότητα, την παραγωγή πλούτου και τη διαμόρφωση της ποιότητας της ζωής του ατόμου. Τα τηλεπικοινωνιακά δίκτυα είναι τα μέσα με τα οποία κατά κύριο λόγο γίνεται αυτή η ανταλλαγή πληροφοριών χρησιμοποιώντας συνήθως υπολογιστές ή άλλα μέσα υψηλής τεχνολογίας.

Οι νέες τεχνολογίες πληροφορίας και επικοινωνίας (Information and Communication Technologies, ICTs) είναι πια κομμάτι της καθημερινότητας, καθώς έχουν ενταχθεί ακόμα και στις πιο απλές εκδηλώσεις της ζωής μας, όπως λ.χ. η χρήση τηλεφώνου, τηλεόρασης, η μεταφορά χρημάτων και διενέργεια πληρωμών, η εξακρίβωση της γεωγραφικής θέσης και η πλοήγηση οχήματος ή πλοίου κ.ο.κ. Με τρόπο άμεσο ή έμμεσο, οι τεχνολογίες αυτές αλλάζουν το πως ζούμε, δουλεύουμε, διασκεδάζουμε, μαθαίνουμε και συναναστρεφόμαστε.

Κεφάλαιο 1

Η προσωπικότητα ως δικαιοϊκή έννοια

1.1. Νομοθετική πρόβλεψη

A. Συνταγματικές Διατάξεις

Άρθρο 5

(Ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας)

1. Καθένας έχει δικαίωμα να αναπτύσσει ελεύθερα την προσωπικότητά του και να συμμετέχει στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της χώρας, εφόσον δεν προσβάλλει τα δικαιώματα των άλλων και δεν παραβιάζει το Σύνταγμα ή τα χρηστά ήθη.
2. Όλοι όσοι βρίσκονται στην Ελληνική Επικράτεια απολαμβάνουν την απόλυτη προστασία της ζωής, της τιμής και της ελευθερίας τους, χωρίς διάκριση εθνικότητας, φυλής, γλώσσας και θρησκευτικών ή πολιτικών πεποιθήσεων. Εξαιρέσεις επιτρέπονται στις περιπτώσεις που προβλέπει το διεθνές δίκαιο. Απαγορεύεται η έκδοση αλλοδαπού που διώκεται για τη δράση του υπέρ της ελευθερίας.
3. Η προσωπική ελευθερία είναι απαραβίαστη. Κανένας δεν καταδιώκεται ούτε συλλαμβάνεται ούτε φυλακίζεται ούτε με οποιονδήποτε άλλο τρόπο περιορίζεται, παρά μόνο όταν και όπως ορίζει ο νόμος .
4. Απαγορεύονται ατομικά διοικητικά μέτρα που περιορίζουν σε οποιονδήποτε Έλληνα την ελεύθερη κίνηση ή εγκατάσταση στη Χώρα, καθώς και την ελεύθερη έξοδο και είσοδο σ' αυτήν. Τέτοιου περιεχομένου περιοριστικά μέτρα είναι δυνατόν να επιβληθούν μόνο ως παρεπόμενη ποινή

με απόφαση ποινικού δικαστηρίου, σε εξαιρετικές περιπτώσεις ανάγκης και μόνο για την πρόληψη αξιόποινων πράξεων, όπως ο νόμος ορίζει.

****5.** Καθένας έχει δικαίωμα στην προστασία της υγείας και της γενετικής του ταυτότητας. Νόμος ορίζει τα σχετικά με την προστασία κάθε προσώπου έναντι των βιοϊατρικών παρεμβάσεων.

Ερμηνευτική δήλωση: Στην απαγόρευση της παραγράφου 4 δεν περιλαμβάνεται η απαγόρευση της εξόδου με πράξη του εισαγγελέα, εξαιτίας ποινικής δίωξης, ούτε η λήψη μέτρων που επιβάλλονται για την προστασία της δημόσιας υγείας ή της υγείας ασθενών, όπως ο νόμος ορίζει.

****Άρθρο 5Α**

1. Καθένας έχει δικαίωμα στην πληροφόρηση, όπως ο νόμος ορίζει. Περιορισμοί στο δικαίωμα αυτό είναι δυνατόν να επιβληθούν με νόμο μόνο εφόσον είναι απολύτως αναγκαίοι και δικαιολογούνται για λόγους εθνικής ασφάλειας, καταπολέμησης του εγκλήματος ή προστασίας δικαιωμάτων και συμφερόντων τρίτων.
2. Καθένας έχει δικαίωμα συμμετοχής στην Κοινωνία της Πληροφορίας. Η διευκόλυνση της πρόσβασης στις πληροφορίες που διακινούνται ηλεκτρονικά, καθώς και της παραγωγής, ανταλλαγής και διάδοσής τους αποτελεί υποχρέωση του κράτους, τηρουμένων πάντοτε των εγγυήσεων των άρθρων 9, 9Α και 19.

Άρθρο 9

(Άσυλο της κατοικίας)

1. Η κατοικία του καθενός είναι άσυλο. Η ιδιωτική και οικογενειακή ζωή του ατόμου είναι απαραβίαστη. Καμία έρευνα δεν γίνεται σε κατοικία, παρά

μόνο όταν και όπως ορίζει ο νόμος και πάντοτε με την παρουσία εκπροσώπων της δικαστικής εξουσίας.

2. Οι παραβάτες της προηγούμενης διάταξης τιμωρούνται για παραβίαση του οικιακού ασύλου και για κατάχρηση εξουσίας και υποχρεούνται σε πλήρη αποζημίωση του παθόντος, όπως ο νόμος ορίζει.

****Άρθρο 9Α**

Καθένας έχει δικαίωμα προστασίας από τη συλλογή, επεξεργασία και χρήση ιδίως με ηλεκτρονικά μέσα, των προσωπικών δεδομένων, όπως ο νόμος ορίζει. Η προστασία των προσωπικών δεδομένων διασφαλίζεται από ανεξάρτητη αρχή, που συγκροτείται και λειτουργεί, όπως ο νόμος ορίζει.

Β. Διατάξεις του Αστικού Κώδικα

Άρθρο 57.

Δικαίωμα στην προσωπικότητα

Όποιος προσβάλλεται παράνομα στην προσωπικότητά του έχει δικαίωμα να απαιτήσει να αρθεί η προσβολή και να μην επαναληφθεί στο μέλλον. Αν η προσβολή αναφέρεται στην προσωπικότητα προσώπου που έχει πεθάνει, το δικαίωμα αυτό έχουν ο σύζυγος, οι κατιόντες, οι ανιόντες, οι αδελφοί και οι κληρονόμοι του από διαθήκη. –Αξίωση αποζημίωσης σύμφωνα με τις διατάξεις για τις αδικοππραξίες δεν αποκλείεται.

Άρθρο 58.

Δικαίωμα στο όνομα

Αν σ' αυτόν που δικαιούται να φέρει ένα όνομα αμφισβητείται από άλλον το δικαίωμα αυτό ή αν κάποιος χρησιμοποιεί παράνομα ορισμένο όνομα, ο δικαιούχος ή εκείνος που βλάπτεται, μπορεί να ζητήσει να αρθεί η προσβολή και να μην επαναληφθεί στο μέλλον. Αξίωση αποζημίωσης σύμφωνα και με τις διατάξεις για τις αδικοππραξίες δεν αποκλείεται.

Άρθρο 59.

Ικανοποίηση ηθικής βλάβης

Στις περιπτώσεις των δύο προηγούμενων άρθρων το δικαστήριο με την απόφασή του, ύστερα από αίτηση αυτού που έχει προσβληθεί και αφού λάβει υπόψη το είδος της προσβολής, μπορεί επιπλέον να καταδικάσει τον υπαίτιο να ικανοποιήσει την ηθική βλάβη αυτού που έχει προσβληθεί. Η ικανοποίηση συνίσταται σε πληρωμή χρηματικού ποσού, σε δημοσίευμα ή σε οτιδήποτε επιβάλλεται από τις περιστάσεις.

Άρθρο 60.

Δικαίωμα στα προϊόντα της διάνοιας

Όποιος προσβάλλεται παράνομα στο αποκλειστικό δικαίωμά του επάνω στα προϊόντα της διάνοιάς του έχει δικαίωμα να απαιτήσει κατά τους όρους του νόμου, να αρθεί η προσβολή και να μην επαναληφθεί στο μέλλον. Αξίωση αποζημίωσης σύμφωνα με τις διατάξεις για τις αδικοππραξίες δεν αποκλείεται.

1.2. « Ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας » - Η νομική φύση της διάταξης του άρθρου 5 παρ. 1 Συντάγματος

Η διάταξη του άρθρου 5 παρ. 1 είναι η πρώτη από όσες κατοχυρώνουν την προσωπική ελευθερία με την ευρεία έννοια (άρθρα 5,6,7,9 και 19 Συντ.). Εξάλλου αποτελεί μια από τις πιο αξιοσημείωτες καινοτομίες του ισχύοντος Συντάγματος, αφού αντίστοιχό της δεν υπήρχε στα προηγούμενα Συντάγματα. Ως «ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας» οφείλει να γίνει αντιληπτή η ανθρώπινη ελευθερία στην ευρύτερη έννοιά της.

Ως προσωπικότητα νοείται: « το σύνολο των ιδιοτήτων, ικανοτήτων και καταστάσεων, που αφενός μεν προκύπτουν από την υπόσταση του ανθρώπου ως έλλογου και συνειδητού όντος, αφετέρου δε εξατομικεύουν ένα συγκεκριμένο πρόσωπο ». Πρόκειται για έννοια ευρύτερη από εκείνη της νομικής προσωπικότητας, της ικανότητας δηλ. του να είναι κανείς υποκείμενο δικαιωμάτων και υποχρεώσεων, την οποία πάντως προϋποθέτει και κατοχυρώνει καταρχήν για τον καθένα .

1.2.1. Περιορισμοί

Είναι πρόδηλο ότι η απεριόριστη κατοχύρωση γενικά της ανθρώπινης ελευθερίας θα μπορούσε να καταλήξει στην αυθαιρεσία και την αναρχία. Την απαραίτητη λοιπόν οριοθέτησή της επιχειρεί το Σύνταγμα μέσω της τριάδας των περιορισμών του άρθρου 5 παρ. 1: Μη προσβολή των δικαιωμάτων των άλλων, μη παραβίαση του ίδιου του Συντάγματος και των χρηστών ηθών.

Όριο στην ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας και στη συμμετοχή στη ζωή της χώρας θέτει επομένως όχι μόνο το ίδιο το τυπικό Σύνταγμα αλλά και οι νόμοι που έχουν παραχθεί σύμφωνα μ' αυτό, χωρίς μάλιστα να εξετάζεται η εσωτερική τυπική αντισυνταγματικότητά τους. Από την άλλη πλευρά βέβαια ο νομοθέτης, όταν θεσπίζει διατάξεις οι οποίες συνεπάγονται περιορισμούς στην ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας γενικά, οφείλει να σεβαστεί τους **«περιορισμούς των περιορισμών» των ατομικών**

δικαιωμάτων, όπως ιδίως η αρχή της αναλογικότητας και η διαφύλαξη του πυρήνα του δικαιώματος. Αυτός ο πυρήνας θα μπορούσε να θεωρηθεί, ως προς το άρθρο 5 παρ. 1 Συντ., ότι περιλαμβάνει την ύστατη, απροσπέλαστη για τη δημόσια εξουσία, περιοχή ανθρώπινης ελευθερίας, δηλ. **την αυστηρά προσωπική βιοτική σφαίρα και την προστασία των αναγκαίων βάσεων της**. Όσο για τη διοίκηση, κάθε επέμβασή της στην προσωπική ελευθερία, με την ευρεία έννοια του γενικού δικαιώματος ελευθερίας, υπόκειται στην αρχή της νομιμότητας της διοικητικής δράσης, η διοίκηση δηλ. ενεργεί *secundum legem* και *intra legem*.

Την τριάδα των περιορισμών του άρθρου 5 παρ. 1 Συντ. ολοκληρώνει η αναφορά στα « χρηστά ήθη ». Η ρήτρα αυτή περιορίζει την έκταση της συνταγματικής κατοχύρωσης του γενικού δικαιώματος ελευθερίας ή γενικής ελευθερίας ενέργειας, χωρίς όμως να θεσπίζει καθεαυτή μια γενική απαγόρευση της ανήθικης συμπεριφοράς. Μια τόσο γενική και αόριστη απαγόρευση θα αναιρούσε ουσιαστικά τον κανόνα πως ό,τι δεν απαγορεύεται ρητά επιτρέπεται, ενώ θα ερχόταν σε αντίθεση και με την προστατευτική των μειοψηφιών και μειονοτήτων λειτουργία των ατομικών δικαιωμάτων, αφού θα αναγόρευε σε υποχρεωτικό κριτήριο συμπεριφοράς τις κρατούσες κοινωνικές αντιλήψεις. Επομένως, η ρήτρα αυτή δεν περιορίζει η ίδια ευθέως την ελευθερία του ατόμου αλλά απλώς δίνει στον νομοθέτη τη δυνατότητα να επιβάλει περιορισμούς, προκειμένου να προστατεύσει τα «χρηστά ήθη», έστω και αν κατά τα άλλα η συνταγματικότητα των παραπάνω περιορισμών θα ήταν καθεαυτή αμφίβολη.

Με άλλες λέξεις, **η ανάπτυξη της προσωπικότητας πρέπει να μην αντίκειται « στις επιταγές της επικρατούσας κοινωνικής και συναλλακτικής ηθικής και στις θεμελιώδεις ηθικές και οικονομικές αντιλήψεις του μέσου ηθικού ανθρώπου και να μην οδηγήσει σε κατάφορα άδικα και αντικοινωνικά αποτελέσματα »**. Εξάλλου το ασφαλέστερο κριτήριο για τη διάγνωση των αντιλήψεων του μέσου κοινωνικού ανθρώπου θα μπορούσε να θεωρηθεί πως απορρέει από « τας αξιολογικές παραστάσεις του νομοθέτου, τας συναγομένους εκ των δικαϊκών θεσμών ». Και τούτο διότι ο δημοκρατικά νομιμοποιημένος κοινοβουλευτικός νομοθέτης, θεωρητικά τουλάχιστον, εκφράζει με τον ποιο οργανωμένο και αυθεντικό τρόπο τη συγκεκριμένη κοινωνία και τις επικρατούσες σ' αυτή αντιλήψεις.

1.2.2. Φορείς και αποδέκτες

Φορέας του δικαιώματος για ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας είναι ο καθένας, δηλαδή τόσο οι ημεδαποί όσο και οι αλλοδαποί, αν και ως προς τους τελευταίους ο νομοθέτης μπορεί να θεσπίσει ευνοϊκές ή δυσμενείς (π.χ. απαγόρευση βιομηχανικών εγκαταστάσεων και επενδύσεων από αλλοδαπό νομικό πρόσωπο σε παραμεθόριες περιοχές) διακρίσεις. Κρίθηκε π.χ. ότι, όταν οι αποδιδόμενες σε στρατιωτικό ή αστυνομικό υπάλληλο πράξεις (σύναψη ερωτικού δεσμού με έγγαμο) ανάγονται αποκλειστικά στην σφαίρα των προσωπικών σχέσεων, για να στοιχειοθετηθεί πειθαρχικό παράπτωμα θα πρέπει αυτές να είχαν επίδραση στην υπηρεσία.

Εξάλλου ιδίως σε ό,τι αφορά την ενεργητική διάσταση του δικαιώματος, δηλ. τη συμμετοχή στην πολιτική, κοινωνική και οικονομική ζωή της χώρας, φορείς μπορούν να είναι και τα νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου. Για τα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου αντίθετα, δεν τίθεται καταρχήν παρόμοιο θέμα, καθώς αυτά έχουν συγκεκριμένες αρμοδιότητες που παραβλέπονται συνήθως στον ιδρυτικό τους νόμο.

Τέλος είναι προφανές ότι κανένα νομικό πρόσωπο δεν μπορεί να αξιώσει προστασία του πυρήνα του δικαιώματος του άρθρου 5 παρ. 1 Συντ., καθώς αυτή προσιδιάζει, μόνο σε φυσικά πρόσωπα.

Αποδέκτες, από την άλλη πλευρά, της ισχύος του δικαιώματος μπορούν να είναι, εκτός από την κρατική εξουσία στις διάφορες μορφές της και οι ιδιώτες. Εάν αποδέκτης ήταν αποκλειστικά η κρατική εξουσία τότε η αναφορά του άρθρου 5 παρ. 1 Συντ. στα «δικαιώματα των άλλων» είναι αμφίβολο αν θα είχε πρακτική σημασία.

Εξάλλου τα δικαιώματα αυτά δεν αποτελούν, όπως προαναφέρθηκε, έναν απόλυτο περιορισμό για την ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας, καθώς τούτο θα ισοδυναμούσε με ανύψωσή τους σ' ένα υπερσυνταγματικό επίπεδο τυπικής ισχύος, αλλ' αξιώνουν την πρακτική εναρμόνισή τους με την προστασία της προσωπικότητας.

Η ελευθερία να παρουσιάζεσαι στους άλλους όπως θέλεις μπορεί να θεωρηθεί ως μια από τις όψεις της προστασίας της

προσωπικότητας. Τούτο σημαίνει ότι ο καθένας αποφασίζει μόνος του εάν, πως και σε ποιο βαθμό θέλει να παρουσιάζεται δημόσια η εικόνα της ζωής του γενικά ή έστω ορισμένες πλευρές της. Αυτή βέβαια βρίσκεται κατά βάση έρεισμα στην ειδικότερη διάταξη του άρθρου 9 παρ. 1 Συντ. (απαραβίαστο της ιδιωτικής ζωής). Το άρθρο 5 παρ. 1 Συντ. έχει έναν συμπληρωματικό ρόλο για τις περιπτώσεις που δεν καλύπτονται από το άρθρο 9 παρ. 1. Έτσι η διάπραξη ενός ποινικού αδικήματος προφανώς δεν ανάγεται στον ιδιωτικό βίο του κατηγορουμένου. Παρόλα αυτά ο δημόσιος διασυρμός του τελευταίου, χωρίς μάλιστα να έχει προηγηθεί καταδίκη, με την τηλεοπτική μετάδοση της εικόνας του με χειροπέδες κατά την προσαγωγή του στον ανακριτή, προσβάλλει κατά αντισυνταγματικό τρόπο την προσωπικότητά του. Εξάλλου το άρθρο 35 παρ. 4α ν. 2172/1993 καθιστά αξιόποινη πράξη την τηλεοπτική μετάδοση, φωτογράφιση κ.λ.π. προσώπου που προσάγεται σε δικαστικές, εισαγγελικές ή αστυνομικές αρχές, αν δεν συναινεί ρητά το ίδιο.

Στην ελευθερία να παρουσιάζεσαι στους άλλους όπως θέλεις ανήκει, μεταξύ άλλων, το δικαίωμα αλλαγής του ονοματεπωνύμου, το οποίο θα μπορούσε να οριοθετηθεί μόνο για την προστασία άλλων συνταγματικών αγαθών, όπως η οικογένεια (άρθρο 21 παρ. 1) ή η εθνική οικονομία (άρθρο 106 παρ. 1) και ειδικότερα η διαφάνεια και ασφάλεια των συναλλαγών. Το Συμβούλιο της Επικρατείας δέχεται ότι **στοιχείο της προσωπικότητας αποτελεί και το επώνυμο**. Ανακόλουθα όμως προς την παραδοχή αυτή θεωρεί ότι κατά το άρθρο 1582 ΑΚ απαγόρευση αποβολής από το θετό τέκνο του επώνυμου του θετού γονέα δεν αντίκειται στο άρθρο 5 παρ. 1 Συντ., διότι το ζήτημα « ενδιαφέρει την δημόσια τάξη » και η απαγόρευση αποσκοπεί στην « ενίσχυση του θεσμού της υιοθεσίας ». Αντίθετα, εύστοχα κρίθηκε ότι, ενόψει του δικαιώματος για ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας, δεν αποκλείεται η έγγαμη γυναίκα να ζητήσει κατά τη διαδικασία και υπό τις προϋποθέσεις του ν. δ. 2753/1953 τη μεταβολή του επωνύμου της και την πρόσκτηση του επωνύμου του συζύγου της.

Συναφές είναι και το δικαίωμα του προσώπου να μην του αποδίδονται μη γενόμενες δηλώσεις ή εκδηλώσεις. Αυτό απορρέει από την ιδέα **του αυτοπροσδιορισμού του ατόμου**, που βρίσκεται στη βάση της συνταγματικής προστασίας της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας.

1.3. Το δικαίωμα στην πληροφόρηση

Το νέο άρθρο 5Α του Συντάγματος, το οποίο προστέθηκε με την αναθεώρηση του 2001, καθιερώνει ένα γενικότερο δικαίωμα στην πληροφόρηση καθώς και το ειδικότερο δικαίωμα συμμετοχής στην Κοινωνία της Πληροφορίας, υπονοώντας την ηλεκτρονική διακίνηση πληροφοριών . Δεν πρόκειται πάντως κατά κυριολεξία για « νέα » δικαιώματα, αφού η καταρχήν ελεύθερη πρόσβαση στην πληροφόρηση αποτελεί, υπό τα σύγχρονα κοινωνικά και οικονομικά δεδομένα, προϋπόθεση για την ανάπτυξη της προσωπικότητας και τη συμμετοχή στα κοινωνικά, οικονομικά και πολιτικά δρώμενα και άρα εύρισκε έρεισμα, πριν από την αναθεώρηση, στο άρθρο 5 παρ.1 Συντ. Εξάλλου, η ελευθερία της αναζήτησης, της λήψης και της μετάδοσης πληροφοριών κάθε είδους και με κάθε μέσο, προστατεύεται στο άρθρο 19 παρ.2 ΔΣΑΠΔ, ενώ και το άρθρο 10 παρ. 1 ΕΣΔΑ προστατεύει την ελευθερία λήψης πληροφοριών στο πλαίσιο του δικαιώματος για ελεύθερη έκφραση.

Κατά συνέπεια το ενδιαφέρον στη νέα διάταξη του άρθρου 5Α παρ.1 Συντ. εντοπίζεται κυρίως στην επιφύλαξη του νόμου που περιέχει, καθώς και στη ρητή καθιέρωση της δυνατότητας επιβολής περιορισμών για λόγους εθνικής ασφάλειας, καταπολέμησης του εγκλήματος ή προστασίας δικαιωμάτων και συμφερόντων τρίτων. Αντίστοιχοι περιορισμοί επιτρέπονται με βάση το άρθρο 19 παρ. 3 ΔΣΑΠΔ, το οποίο μπορεί να χρησιμεύσει ως ερμηνευτικός οδηγός στην προκείμενη περίπτωση. Έτσι η έννοια της « εθνικής ασφάλειας » πρέπει να ερμηνευθεί στενά, ώστε να περιλαμβάνει μόνο σοβαρή εξωτερική απειλή για το κράτος, με αποτέλεσμα να είναι θεμιτή ιδίως η επιβολή περιορισμών στην πληροφόρηση για θέματα σύνθεσης, εξοπλισμού και διάταξης των ενόπλων δυνάμεων (πρβλ. και άρθρο 14 παρ. 3 Συντ.). Η « προστασία δικαιωμάτων και συμφερόντων τρίτων » παραπέμπει κυρίως στην προστασία του ιδιωτικού και οικογενειακού βίου (άρθρο 9 Συντ.), καθώς και στην πληροφορική αυτοδιάθεση, ενώ η « καταπολέμηση του εγκλήματος » σε σοβαρά ποινικά αδικήματα (ιδίως κακουργήματα), η τέλεση των οποίων θα μπορούσε να διευκολυνθεί μέσω π.χ. της λήψης

πληροφοριών για την κατασκευή και χρήση χημικών ή βιολογικών όπλων.

Η παρ. 2 του άρθρου 5Α Συντ. καθιερώνει ένα δικαίωμα συμμετοχής στις λειτουργίες ιδίως του κυβερνοχώρου, με περιεχόμενο όχι μόνο αρνητικό αλλά και θετικό. **Το κράτος υποχρεούται όχι μόνο να ανέχεται αλλά και να διευκολύνει με τη λήψη των κατάλληλων μέτρων την πρόσβαση στις ηλεκτρονικά διακινούμενες πληροφορίες, καθώς και την παραγωγή, ανταλλαγή και διάδοσή τους.** Τέτοια μέτρα μπορούν να είναι ιδίως η εισαγωγή της πληροφορικής στο εκπαιδευτικό σύστημα, η καθιέρωση ευνοϊκών φορολογικών ρυθμίσεων για την ευρύτερη διάδοσή της κ.ά., με στόχο να αποτραπεί ο διαφαινόμενος κίνδυνος κοινωνικού αποκλεισμού όσων στερούνται τις απαραίτητες γνώσεις και/ ή οικονομικές δυνατότητες για τη συμμετοχή τους στην «κοινωνία της πληροφορίας». Ακόμη η ρητή συνταγματική καθιέρωση υποχρέωσης του κράτους για διευκόλυνση της πρόσβασης στις ηλεκτρονικά διακινούμενες πληροφορίες σημαίνει ότι επιβάλλεται περαιτέρω η άρση των τυχόν προερχόμενων από ιδιώτες κωλυμάτων στην πρόσβαση αυτή (π.χ. υπερβολική κοστολόγηση των σχετικών υπηρεσιών). Γενικότερα άλλωστε τα δικαιώματα του άρθρου 5Α πρέπει να θεωρηθούν ότι ισχύουν και έναντι των ιδιωτών, αφού και η διατύπωση τους (τόσο της παρ. 1 όσο και της παρ. 2) είναι απόλυτη, μη περιοριζόμενη στην κρατική εξουσία ως αποδέκτη τους αλλά και οι κίνδυνοι για αυτά μπορούν να προέρχονται από αλλού (π.χ. ιδιωτικά μέσα μαζικής ενημέρωσης, επιχειρήσεις πληροφορικής κ.ά.).

1.4. Η πληροφορική αυτοδιάθεση

Στο νέο άρθρο 9Α του Συντάγματος βρίσκει πλέον ρητή κατοχύρωση, μετά την αναθεώρηση του 2001, **το δικαίωμα πληροφορικής αυτοδιάθεσης**, ή, κατά άλλη διατύπωση, πληροφοριακού αυτοκαθορισμού ή αυτοπροσδιορισμού. Οι δυνατότητες που παρέχει η σύγχρονη τεχνολογία ηλεκτρονικής επεξεργασίας δεδομένων για καταχώρηση και κυρίως συνδυασμό προσωπικών πληροφοριών για κάθε άτομο, θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε μια συνολική καταγραφή της προσωπικότητάς του και, μέσω αυτής, στην

ανεμπόδιστη διεύθυνση της κρατικής εξουσίας και/ ή ιδιωτικών « εξουσιών » στη σφαίρα της αυτονομίας του. Για την αντιμετώπιση του κινδύνου αυτού έχουν θεσπιστεί ρητές διατάξεις σε πλειάδα ευρωπαϊκών Συνταγμάτων, ενώ σχετικές είναι οι κοινοτικές οδηγίες 95/46/EK και 97/66/EK, καθώς και, σε ό,τι αφορά τη δράση των ευρωπαϊκών κοινοτικών οργάνων, το άρθρο 286 ΣυνθΕΚ (όπως και το άρθρο 8 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε.). Επίσης στον ίδιο στόχο αποβλέπει η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την προστασία του ατόμου από την αυτοματοποιημένη επεξεργασία πληροφοριών προσωπικού χαρακτήρα, η οποία υπογράφηκε το 1981 στο Στρασβούργο και κυρώθηκε από την Ελλάδα με τον ν. 2068/1992.

Από συστηματική άποψη το νέο άρθρο 9 Α συνδέεται τόσο με το άρθρο 2 παρ. 1 Συντ., αφού αποσκοπεί προφανώς στην αποτροπή του κινδύνου να καταστεί το άτομο απλό πληροφοριακό αντικείμενο, όσο και με το άρθρο 9 παρ. 1 εδ. β' Συντ., αφού αποσκοπεί επίσης στη θωράκιση του ιδιωτικού και οικογενειακού βίου από καινοφανείς απειλές. Στην πράξη ωστόσο οι πληροφορίες που ενδιαφέρουν περισσότερο τους τρίτους είτε πρόκειται για την κρατική εξουσία είτε για ιδιώτες, είναι εκείνες που σχετίζονται με τη συμμετοχή του προσώπου στην οικονομική και πολιτική ζωή της χώρας, αφού κυρίως αυτές μπορούν να γίνουν αντικείμενο προσοδοφόρας εκμετάλλευσης. Κατά συνέπεια το δικαίωμα πληροφορικής αυτοδιάθεσης πρέπει να γίνει αντιληπτό πρώτιστα ως μια επιβεβλημένη από τα πράγματα εξειδίκευση του κατά το άρθρο 5 παρ. 1 Συντ. δικαιώματος για ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας και συμμετοχή στα κοινωνικά, οικονομικά και πολιτικά δρώμενα.

Η ρυθμιστική εμβέλεια του άρθρου 9Α καταλαμβάνει βέβαια « ιδίως » την καταχώρηση και χρήση των προσωπικών δεδομένων μέσω ηλεκτρονικών υπολογιστών (και την τυχόν δημοσιοποίησή τους στο διαδίκτυο) αλλά εκτείνεται και πέρα από αυτή, π.χ. στη δημοσιοποίηση προσωπικών πληροφοριών μέσω τηλεοπτικών προγραμμάτων. Έτσι ή αλλιώς όμως η προστασία των προσωπικών δεδομένων μπορεί σε συγκεκριμένες περιπτώσεις να συγκρούεται με το δικαίωμα στην πληροφόρηση, που κατοχυρώνεται πλέον ρητά και αυτό, στο νέο άρθρο 5^Α του Συντάγματος. Στις περιπτώσεις αυτές δεν μπορεί να γίνει λόγος για υπέρσχυση του ενός ή του άλλου δικαιώματος *in abstracto* αλλά πρέπει να γίνει στάθμιση *in concreto* με

βάση τα εκάστοτε πραγματικά δεδομένα και με επιδίωξη την πρακτική εναρμόνιση της άσκησης των συγκρουόμενων δικαιωμάτων.

Έτσι π.χ. στο παρελθόν (πριν από την αναθεώρηση του 2001) κρίθηκε εύστοχα ότι η αυτούσια τηλεοπτική προβολή ερωτικών σκηνών και η αυτούσια ανάγνωση σελίδων προσωπικού ημερολογίου υπερβαίνει τα όρια της άσκησης του δικαιώματος για ενημέρωση του κοινού, έστω και αν από τα στοιχεία αυτά προκύπτει ενδεχομένως η τέλεση ποινικών αδικημάτων. Και τούτο διότι, η κοινοποίηση ευαίσθητων δεδομένων της ερωτικής ζωής με τον τρόπο αυτό καταλήγει σε δημόσια διαπόμπευση, που υπερβαίνει τις προβλεπόμενες από την έννομη τάξη ποινές και δεν γίνεται ανεκτή από αυτή. Σε ταυτόσημο συμπέρασμα θα μπορούσε να οδηγηθεί κανείς και με βάση τα νέα συνταγματικά δεδομένα, μετά την αναθεώρηση του 2001.

Η κατά το εδ. α' του άρθρου 9Α Συντ. « προστασία » των προσωπικών δεδομένων δεν σημαίνει πάντως ότι απαγορεύεται γενικά η συλλογή, επεξεργασία και χρήση τους ούτε δίνει καν τη δυνατότητα στον κοινό νομοθέτη, να καθιερώνει τέτοια απόλυτη απαγόρευση, αφού τούτο θα ερχόταν άλλωστε σε αντίθεση προς το άρθρο 5Α Συντ. Η συνταγματική προστασία των προσωπικών δεδομένων υποχρεώνει όμως τον κοινό νομοθέτη να διαμορφώσει ένα περιοριστικό θεσμικό πλαίσιο, μέσα στο οποίο και μόνο καθίσταται θεμιτή η συλλογή, επεξεργασία και χρήση των προσωπικών δεδομένων. Με τη θέσπιση του πλαισίου αυτού προκύπτει ένα θεσμικό κεκτημένο, με αποτέλεσμα να μην είναι συνταγματικά επιτρεπτή η κατάργηση των ισχυουσών διατάξεων της κοινής νομοθεσίας, χωρίς την αντικατάστασή τους με άλλες, ικανές να παράσχουν παρεμφερή προστασία. Με την έννοια αυτή στο προστατευτικό πεδίο του άρθρου 9Α εισέρχεται ένα θεσμικό στοιχείο, δηλ. η συνταγματική διάταξη εγγυάται τον θεσμό της προστασίας των προσωπικών δεδομένων, τόσο κατά το ουσιαστικό όσο και κατά το διαδικαστικό μέρος του (δηλ. την αρχή προστασίας δεδομένων, που κατοχυρώνεται άλλωστε ρητά στο εδ. β' του άρθρου 9Α).

Κατά βάση πάντως το δικαίωμα πληροφορικής αυτοδιάθεσης δεν παύει να είναι ένα ατομικό-αμυντικό δικαίωμα, που θεμελιώνει πρωτίστως αξίωση αποχής από τη συλλογή επεξεργασία και χρήση των προσωπικών δεδομένων, σε δύο διακεκριμένα επίπεδα. Σε ένα πρώτο επίπεδο, στον συνδυασμό του άρθρου 9Α προς την κατά περίπτωση σχετική ειδική

συνταγματική διάταξη ερείδεται η απαγόρευση και απλής καταγραφής ακόμη συγκεκριμένων δεδομένων σε συγκεκριμένες περιπτώσεις, π.χ. η απαγόρευση αναγραφής του θρησκειώματος στις αστυνομικές ταυτότητες. Σ' ένα δεύτερο επίπεδο, ο καθένας δικαιούται να αρνηθεί την παροχή πληροφοριών για τον εαυτό του, εάν η νομοθετική πρόβλεψη της υποχρέωσης παροχής τους, π.χ. στο πλαίσιο μιας γενικής απογραφής του πληθυσμού, δεν συνοδεύεται από την πρόβλεψη ενός ελάχιστου ορίου οργανωτικών και διαδικαστικών εγγυήσεων. Οι τελευταίες οφείλουν να διασφαλίζουν ότι οι πληροφορίες αυτές δεν θα συνδυασθούν προς το σκοπό μιας συνολικής καταγραφής της προσωπικότητας. Ειδικότερα από το άρθρο 9Α εδ. α' Συντ. μπορεί να θεωρηθεί ότι απαιτείται (σε σχέση και με την παρ. 2 του άρθρου 8 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ) η επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων να προβλέπεται σε διάταξη (ουσιαστικού) νόμου, για καθορισμένους σκοπούς και με βάση τη συγκατάθεση του υποκειμένου τους ή κατ' εξαίρεση μόνο χωρίς αυτή, σε περιπτώσεις επίσης προβλεπόμενες (περιοριστικά) στον νόμο. Εξάλλου το πρόσωπο-υποκείμενο των δεδομένων πρέπει να έχει το δικαίωμα πρόσβασης σ' αυτά και διόρθωσής τους, εφόσον συντρέχει τέτοια περίπτωση.

Φορείς του δικαιώματος είναι, όπως καθίσταται σαφές από την ίδια τη γραμματική διατύπωση του άρθρου 9Α εδ. α' Συντ., τόσο οι Έλληνες όσο και οι αλλοδαποί. Περαιτέρω θα έπρεπε να γίνει δεκτό ότι προστατεύονται καταρχήν και τα νομικά πρόσωπα, αφού και γι' αυτά υπάρχει κίνδυνος, μέσω της λεπτομερειακής καταγραφής και στη συνέχεια της ανέλεγκτης και απεριόριστης διασταύρωσης των δεδομένων που αφορούν το καθένα, να φαλκιδευθεί η συμμετοχή τους στην κοινωνική, οικονομική και/ή πολιτική ζωή της χώρας. Τούτο θα σήμαινε, σε τελική ανάλυση, ότι στερείται της απαραίτητης προστασίας η συλλογική δράση των ίδιων των φυσικών προσώπων. Αποδέκτης της ισχύος του δικαιώματος δεν είναι μόνο η κρατική εξουσία αλλά και οι ιδιώτες, δεδομένου ότι η συνταγματική διάταξη κάνει λόγο γενικά για προστασία έναντι της συλλογής κ.λπ. προσωπικών δεδομένων, χωρίς να διακρίνει σε σχέση με το ποιος τα συλλέγει ή τα επεξεργάζεται. Εξάλλου, στην πραγματικότητα η χρησιμοποίηση των προσωπικών δεδομένων μπορεί να είναι ακόμη πιο επικίνδυνη για την αυτονομία του προσώπου-υποκειμένου τους, όταν γίνεται ανέλεγκτα από διάφορους ιδιώτες

για ποικίλους νόμιμους ή παράνομους, σκοπούς, από ό,τι όταν γίνεται από την κρατική εξουσία.

Στο επίπεδο της κοινής νομοθεσίας τις προϋποθέσεις για την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα θεσπίζει ο ν. 2472/1997. Αξιοσημείωτη είναι ιδίως η καταρχήν απαγόρευση επεξεργασίας « ευαίσθητων » δεδομένων (σχετικών με τη φυλετική ή εθνική προέλευση, τα πολιτικά φρονήματα, τις θρησκευτικές ή φιλοσοφικές πεποιθήσεις, τη συμμετοχή σε ενώσεις και σωματεία, την ερωτική ζωή, τις ποινικές διώξεις ή καταδίκες κ.ά.), η καθιέρωση του απορρήτου της επεξεργασίας γενικά προσωπικών δεδομένων, καθώς και δικαιώματος αντίρρησης του υποκειμένου των δεδομένων.

Το εδ. β' του άρθρου 9Α Συντ. αναθέτει τη διασφάλιση της προστασίας των προσωπικών δεδομένων σε Ανεξάρτητη Αρχή. Τούτο σημαίνει ότι η Αρχή αυτή περιβάλλεται με τις εγγυήσεις του άρθρου 101 Συντ.. Περαιτέρω θα πρέπει να γίνει δεκτό ότι ο κοινός νομοθέτης έχει υποχρέωση να εξοπλίσει την Αρχή αυτή με τόσες και τέτοιες αρμοδιότητες, ώστε να μπορεί η τελευταία να διασφαλίζει με ουσιαστικό και αποτελεσματικό τρόπο την προστασία των προσωπικών δεδομένων. Θα ήταν άρα αντισυνταγματική η αφαίρεση έστω και ενός μέρους των αναγκαίων για την επιτέλεση της αποστολής της Αρχής αρμοδιοτήτων με μεταγενέστερη νομοθετική ρύθμιση. Την επιταγή του εδ. β' του άρθρου 9 Συντ. υλοποιούν τα άρθρα 15 επ. του ν. 2472/1997, που προβλέπουν τη σύσταση της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα. Στην πράξη, η Αρχή έχει αναπτύξει αξιόλογη δραστηριότητα για την υλοποίηση των συνταγματικών και νομοθετικών προβλέψεων σχετικά με την προστασία των προσωπικών δεδομένων.

1.5. Το δικαίωμα προστασίας της υγείας και της γενετικής ταυτότητας

Συμπλήρωμα ή συνέχεια της προστασίας της προσωπικής ελευθερίας *stricto sensu*, δηλ. της φυσικής, σωματικής ελευθερίας του ατόμου, αποτελεί

το δικαίωμα στην προστασία της υγείας και της γενετικής ταυτότητας που κατοχυρώνεται, μετά τη συνταγματική αναθεώρηση του 2001, στο εδ. α' της νέας παρ. 5 του άρθρου 5 Συντ. **Ως υγεία μπορεί να νοηθεί η φυσική κατάσταση του ατόμου στην οποία δεν συντρέχει κάποια από τις περιπτώσεις που η ιατρική επιστήμη χαρακτηρίζει ως ασθένειες**. Είναι προφανές ότι η προστασία της υγείας προϋποθέτει θετικές ενέργειες εκ μέρους του κράτους, όπως ιδίως η οργάνωση ενός συστήματος παροχής υπηρεσιών υγείας. Ωστόσο αντικείμενο του άρθρου 5 παρ. 5 εδ. α' Συντ. δεν είναι αυτές οι θετικές ενέργειες. δηλ. το κοινωνικό δικαίωμα στην υγεία, αφού αυτό προβλέπεται στο άρθρο 21 παρ. 3 Συντ. αλλά αντίστροφα το ατομικό δικαίωμα στην υγεία. Η νέα διάταξη απαγορεύει έτσι τόσο τις σκόπιμα βλαπτικές της υγείας του ατόμου ενέργειες τρίτων, όσο και, καταρχήν, την ιατρική επέμβαση ή περίθαλψη χωρίς τη συναίνεση του ασθενούς.

Ως γενετική ταυτότητα εξάλλου νοείται η γενετική ιδιοσυστασία ενός ατόμου, τα κληρονομούμενα γενετικά στοιχεία του. Η προστασία της γενετικής ταυτότητας συνεπάγεται τουλάχιστον ότι απαγορεύεται κάθε προσπάθεια μεταβολής των στοιχείων αυτών χωρίς τη βούληση του ενδιαφερόμενου. Η απαγόρευση αυτή βέβαια μπορούσε άνετα να συναχθεί και πριν από την αναθεώρηση του 2001 από το άρθρο 2 παρ. 1 Συντ. Ωστόσο στον συνδυασμό των άρθρων 2 παρ. 1 και 5 παρ. 5 Συντ. θα ήταν περαιτέρω δυνατό να βρει έρεισμα η απαγόρευση κάθε προσπάθειας μεταβολής των γενετικών στοιχείων ακόμη και όταν ο ενδιαφερόμενος συναινεί, εάν δεν πρόκειται για αρνητική ευγονική (δηλ. απαλλαγή του ατόμου από γονίδια ευθυνόμενα για ασθένειες) αλλά για θετική ευγονική (δηλ. απόκτηση συγκεκριμένων χαρακτηριστικών, π.χ. προσιδιάζόντων στην «αρεία φυλή»).

Συναφής με την προστασία της γενετικής ταυτότητας είναι και η διάταξη του εδ. β' της νέας παρ. 5 του άρθρου 5 Συντ. Η διάταξη αυτή δεν μπορεί πάντως να εκληφθεί ότι παρέχει έδαφος για τη νομοθετική απαγόρευση γενικά των εφαρμογών της **βιοϊατρικής** ή και της ίδιας της έρευνας στο επιστημονικό αυτό πεδίο (αφού άλλωστε κάτι τέτοιο θα ερχόταν σε ευθεία σύγκρουση προς το άρθρο 16 παρ. 1 Συντ.), αλλά μόνο για την **απαγόρευση επεμβάσεων που προσβάλλουν την** κατοχυρωμένη στο άρθρο 2 παρ. 1 Συντ. **αξία του**

ανθρώπου.

Τα θέματα αυτά πάντως από τη φύση τους δεν επιδέχονται αποτελεσματική αντιμετώπιση στο πλαίσιο της εθνικής έννομης τάξης, αφού βιοϊατρικές επεμβάσεις απαγορευμένες στην Ελλάδα μπορούν να πραγματοποιηθούν με τη μετάβαση του ενδιαφερόμενου στο εξωτερικό. Σε όσο βαθμό άρα το ζήτημα είναι ώριμο για δικαϊκή ρύθμιση, η ρύθμιση αυτή πρέπει κατ' ανάγκη να είναι διεθνής και τούτο ακριβώς επιχειρήθηκε με την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προστασία των Ανθρώπινων Δικαιωμάτων και της Αξιοπρέπειας του Ανθρώπου σε σχέση με τις εφαρμογές της Βιολογίας και της Ιατρικής (στο πλαίσιο του Συμβουλίου της Ευρώπης). Η Σύμβαση κυρώθηκε με τον ν. 2619/1998, αποκτώντας έτσι την κατά το άρθρο 28 παρ. 1 Συντ. αυξημένη τυπική ισχύ, ενώ περαιτέρω οι διατάξεις της είναι αναμενόμενο (και από τον ίδιο τον αναθεωρητικό νομοθέτη) ότι θα χρησιμεύσουν ως ερμηνευτικός οδηγός, για τη νέα παρ. 5 του άρθρου 5 Συντ. Από το περιεχόμενό της, αξιοσημείωτος είναι ιδίως ο γενικός κανόνας του άρθρου 5, **ότι επέμβαση σε θέματα υγείας μπορεί να υπάρξει μόνον αφού το ενδιαφερόμενο πρόσωπο δώσει την ελεύθερη συναίνεσή του, κατόπιν προηγούμενης σχετικής ενημέρωσής του**, ενώ οι εξαιρέσεις από τον κανόνα αυτόν προβλέπονται αναλυτικά στα άρθρα 6 έως 9. Περαιτέρω, κατά το άρθρο 13 της Σύμβασης, **κάθε επέμβαση που αποσκοπεί στην τροποποίηση του ανθρώπινου γονιδιώματος είναι επιτρεπτή μόνο για προληπτικούς, διαγνωστικούς ή θεραπευτικούς σκοπούς** και μόνον εφόσον δεν αποσκοπεί στο να εισαγάγει οποιαδήποτε τροποποίηση στο γονιδίωμα τυχόν απογόνων, ενώ **το άρθρο 18 παρ. 2 απαγορεύει τη δημιουργία ανθρώπινων εμβρύων για ερευνητικούς σκοπούς**.

Φορείς του δικαιώματος του άρθρου 5 παρ. 5 Συντ. μπορούν προφανώς να είναι μόνο φυσικά πρόσωπα και μάλιστα, όπως καθίσταται σαφές από τη διατύπωσή του, οι Έλληνες και οι αλλοδαποί αδιακρίτως. Φορείς των αντίστοιχων υποχρεώσεων είναι και οι ιδιώτες, πέρα από την κρατική εξουσία, αφού η διάταξη κάνει λόγο γενικά για προστασία, έναντι εννοείται κάθε απειλής, ενώ είναι φανερό ότι η τελευταία μπορεί να προκύψει από οποιονδήποτε διαθέτει την απαραίτητη επιστημονική γνώση και οικονομική ισχύ.

1.6. Η προστασία του ιδιωτικού και οικογενειακού βίου

Καινοτομία του συντακτικού νομοθέτη του 1975 αποτελεί και η με το άρθρο 9 παρ. 1 εδ. β' Συντ. ρητή κατοχύρωση του **απαραβίαστου της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής του ατόμου**. Η ratio ήταν, όπως προκύπτει από τις σχετικές συζητήσεις στην Ε' Αναθεωρητική Βουλή, **η αντιμετώπιση των κινδύνων από τη χρησιμοποίηση της σύγχρονης ηλεκτρονικής τεχνολογίας παρακολούθησης και κατασκόπευσης**, οι οποίοι είχαν γίνει ιδιαίτερα αισθητοί μετά το πρόσφατο τότε σκάνδαλο Watergate στις ΗΠΑ. Από τον συνδυασμό του εδ. β' προς τα εδ. α' και γ' της παρ. 1 του άρθρου 9 Συντ. προκύπτει ότι είναι επιτρεπτή, υπό προϋποθέσεις, **μόνο η έρευνα με (φανερή) φυσική είσοδο κρατικών οργάνων σε κατοικία, ενώ η (μυστική) εγκατάσταση σ' αυτή μέσω ηλεκτρονικής παρακολούθησης απαγορεύεται**. Το ζήτημα της προστασίας του ιδιωτικού και οικογενειακού βίου δεν περιορίζεται πάντως μέσα στα τοπικά όρια της κατοικίας του καθενός φορέα του δικαιώματος αλλά έχει ευρύτερες διαστάσεις.

Ως « ιδιωτική και οικογενειακή ζωή » κατά την έννοια του άρθρου 9 παρ. 1 Συντ. **θα μπορούσε να θεωρηθεί μια γενικά παραδεκτή**, σύμφωνα με τις επικρατούσες κοινωνικές αντιλήψεις, **«σφαίρα του απορρήτου» του ατόμου**, όπως π.χ. η ερωτική του ζωή, σωματικά ελαττώματα ή προβλήματα της υγείας του, ενδοοικογενειακές έριδες κλπ. Η έκταση της παραπάνω σφαίρας είναι δυνατό να διευρυνθεί ή μειωθεί κατά περίπτωση, ανάλογα με τη βούληση του ίδιου του ενδιαφερομένου, υπό την προϋπόθεση ότι έτσι δεν προσβάλλονται άλλα συνταγματικά προστατευόμενα αγαθά ή δικαιώματα τρίτων. Αντίθετα δεν φαίνεται ορθό να υπαχθεί στην « ιδιωτική και οικογενειακή ζωή » κατά το Σύνταγμα, ο ευρύτερος κύκλος των θεμάτων προσωπικού χαρακτήρα, των οποίων η ρύθμιση κατά τις κοινωνικές αντιλήψεις και τη βούληση του ενδιαφερομένου ανήκει στον ίδιο και απαγορεύεται η ανάμιξη τρίτων χωρίς τη συναίνεσή του. Τέτοια είναι π.χ. η ρύθμιση του ατομικού ή οικογενειακού προϋπολογισμού, ο τρόπος

διαβίωσης, οι σχέσεις με συγγενείς και φίλους κλπ. Τα θέματα αυτά θα μπορούσαν να θεωρηθούν ότι υπάγονται στην έννοια της προσωπικότητας κατά το άρθρο 5 παρ. 1 Συντ., αφού ενυπάρχει πάντως σε αυτά και μια διάσταση συμμετοχής στην κοινωνική ζωή.

Εξάλλου, ο ιδιωτικός και κατ' επέκταση και ο οικογενειακός βίος συνδέεται στενά με την κατά το άρθρο 5 παρ. 1 Συντ. προστασία της προσωπικότητας, αφού στην τελευταία περιλαμβάνεται η ελευθερία να παρουσιάζεσαι στους άλλους όπως (και αν) θέλεις, καθώς και η σεξουαλική ελευθερία. Το άρθρο 9 παρ. 1 εδ. β' παρέχει ένα ειδικότερο έρεισμα στις ελευθερίες αυτές, ως προς εκείνες τις όψεις του « βιο-πορτραίτου » ή πληροφορίες που σχετίζονται με το άτομο περισσότερο ως ιδιώτη παρά ως μέλος του κοινωνικού συνόλου με ενεργό συμμετοχή σε αυτό.

Παραπέρα το απαραβίαστο της ιδιωτικής ζωής διευρύνει τα παραδοσιακά όρια του απορρήτου των ανταποκρίσεων και της επικοινωνίας. Είναι πρόδηλο ότι, **όσο κινδυνεύει η ιδιωτική και οικογενειακή ζωή από παρακολούθηση και κατασκόπευση εκ μέρους της κρατικής εξουσίας, τουλάχιστον άλλο τόσο, αν μη και περισσότερο, κινδυνεύει από παρακολούθηση και κατασκόπευση εκ μέρους ιδιωτών, ο καθένας από τους οποίους μπορεί να έχει τα δικά του κίνητρα.** Εξάλλου το ίδιο το Σύνταγμα δεν διακρίνει μεταξύ παραβίασης της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής από την κρατική εξουσία ή από αλλού. Ορθά επομένως υποστηρίζεται στη θεωρία ότι το συνταγματικό δικαίωμα ιδιωτικού βίου «αναπτύσσει από τη φύση της διάταξης αυτής άμεση τριτενέργεια και υποχρεώνει το νομοθέτη να λάβει όλα τα μέτρα για την προστασία του ατόμου από τους κινδύνους που απειλούν σήμερα το απόρρητο του ιδιωτικού βίου μέσω της χρήσης των νέων τεχνολογικών μέσων, αδιάφορο ποιος είναι ο χρήστης των μέσων αυτών». Αντίστοιχα φορέας του δικαιώματος είναι κάθε φυσικό πρόσωπο.

Το δικαίωμα κάθε προσώπου να γίνεται σεβαστή η ιδιωτική και οικογενειακή ζωή του κατοχυρώνεται και στο άρθρο 8 παρ. 1 ΕΣΔΑ. Πάνω στη βάση αυτή το ΕΔΔΑ έχει αναπτύξει αξιόλογη νομολογία, ιδίως σε θέματα σεξουαλικής ελευθερίας, και (μη) απέλασης αλλοδαπών που διατηρούν οικογενειακούς δεσμούς με πρόσωπα τα οποία διαμένουν νόμιμα στο έδαφος ενός συμβαλλόμενου κράτους.

Στο επίπεδο της κοινής νομοθεσίας το άρθρο 370Α παρ. 2 ΠΚ (όπως

ισχύει μετά τον ν. 2172/1993) καθιστά **αξιόποινη τη μαγνητοσκόπηση μη δημόσιων πράξεων τρίτων και τη μαγνητοφώνηση ιδιωτικής συνομιλίας από τον ένα συνομιλητή χωρίς τη συναίνεση του άλλου**. Ωστόσο η παρ. 4 του ίδιου άρθρου αίρει τον άδικο χαρακτήρα της πράξης, αν η χρήση έγινε: α) Ενώπιον δικαστηρίου, ανακριτικής ή άλλης δημόσιας αρχής, για τη διαφύλαξη δικαιολογημένου συμφέροντος που δεν μπορούσε να διαφυλαχθεί διαφορετικά και ιδίως για την υπεράσπιση κατηγορουμένου. β) Γενικά, για τη διαφύλαξη έννομου ή άλλου δικαιολογημένου ουσιώδους δημοσίου συμφέροντος, εδώ μάλιστα χωρίς την προϋπόθεση να μη μπορούσε αυτό να διαφυλαχθεί διαφορετικά.

Σχετικά με τη χρησιμοποίηση των αποδεικτικών μέσων που αποκτήθηκαν με παραβίαση του ιδιωτικού βίου ενώπιον των δικαστηρίων ή άλλων αρχών, ο Άρειος Πάγος δέχθηκε ότι οι διατάξεις των άρθρων 9 παρ. 1 εδ. β' και 19 εδ. α' « υπαγορεύουν » την κύρωση του απαραδέκτου της επικλήσεως και προσαγωγής μαγνητοταινίας η οποία αποτυπώνει τηλεφωνική συνδιάλεξη χωρίς τη συναίνεση όλων των συνδιαλεγόμενων. Μεταγενέστερη απόφαση όμως δέχεται, ότι εξαιρείται από τον παραπάνω συνταγματικής ισχύος κανόνα η περίπτωση της χρήσης παρόμοιας μαγνητοταινίας «χάριν της προστασίας συνταγματικά υπέρτερων έννομων αγαθών, όπως είναι λ.χ. η ανθρώπινη ζωή». Οι θέσεις αυτές της νομολογίας είναι τουλάχιστον αμφισβητήσιμες. Η μαγνητοφώνηση τηλεφωνικής συνομιλίας από έναν από τους συνομιλητές δεν παραβιάζει το άρθρο 19 Συντ. ούτε όμως και το άρθρο 9 παρ. 1 εδ. β' Συντ., αν ο, έστω και εν αγνοία του, μαγνητοφωνούμενος δεν έχει εκφραστεί για ζητήματα απόμεινα του ιδιωτικού ή οικογενειακού βίου του αλλά για άσχετα θέματα (π.χ. αν παραδέχεται την εκ μέρους του ίδιου ή τρίτου προσώπου διάπραξη ποινικών αδικημάτων ή και διαπράττει με τον λόγο του τέτοια αδικήματα, εξυβρίζοντας τον συνομιλητή του ή συκοφαντώντας τρίτους). Εάν αντίθετα ο κατά τον τρόπο αυτό μαγνητοφωνημένος λόγος αφορά ιδιωτικά ή οικογενειακά θέματα, τότε η χρησιμοποίηση της μαγνητοταινίας ως αποδεικτικού μέσου είναι απαγορευμένη σε κάθε περίπτωση, αφού η αδιάστικτη διατύπωση της νέας παρ. 3 του άρθρου 19 Συντ. δεν αφήνει περιθώρια εξαιρέσεων.

Κεφάλαιο 2

Επεξεργασία Προσωπικών Δεδομένων Με Στόχο Την Προστασία Του Ατόμου

2.1. Επίδραση των νέων τεχνολογιών στη σύγχρονη κοινωνία και στον ιδιωτικό βίο

Η εξέλιξη της πληροφορικής μπορεί να επιφέρει σημαντικές αλλαγές στην κάθε κοινωνική οργάνωση και κάθε είδους οικονομική δραστηριότητα. Παρόλα αυτά μπορεί να επιφέρει κινδύνους κατά των θεμελιωδών ελευθεριών και της ιδιωτικής ζωής του ατόμου.

Παράλληλα, τα συστήματα πληροφορικής αποτελούν ένα χρήσιμο εργαλείο όσον αφορά τη διαχείριση πληροφοριών τόσο στο δημόσιο όσο και στον ιδιωτικό τομέα. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί με τη δυνατότητα απεριόριστης και σε λίγο χρόνο, επεξεργασίας πληροφοριών. Η τεχνολογία της πληροφορικής μπορεί να αποτελέσει και μέσο εκσυγχρονισμού του δημόσιου και ιδιωτικού τομέα συμβάλλοντας σε μια πιο ορθολογική οργάνωση παραγωγής και προώθησης προϊόντων και υπηρεσιών αντίστοιχα. Επιπρόσθετα η συστηματική επεξεργασία προσωπικών πληροφοριών με την ολοένα και συνεχή χρήση της πληροφορικής εξαιτίας της προόδου της τεχνολογίας γεννά αμφιβολίες για το κατά πόσο προστατεύονται προσωπικά δεδομένα.

Ζητήματα προστασίας προσωπικών δεδομένων προέκυψαν από τη δεκαετία του '60 με την παρθενική τότε χρήση εφαρμογών της πληροφορικής¹. Τα συστήματα αυτά στα πρώτα στάδια της χρήσης τους εκείνη τη δεκαετία κατέστησαν τις τράπεζες πληροφοριών θεμελιώδη έννοια της ηλεκτρονικής επεξεργασίας δεδομένων και τα αρχεία βασική έννοια και αντικείμενο ρυθμίσεως του δικαίου προστασίας προσωπικών δεδομένων².

1 (Ιγγλεζάκης 2000, Ιγγλεζάκης 2003).

2 (Seidel 1987)

Έχει παρατηρηθεί πρόσφατα μια ποιοτική αναβάθμιση όσον αφορά τις μεθόδους επεξεργασίας δεδομένων καθώς οι κίνδυνοι επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων ελλοχεύουν. Στην σύγχρονη κοινωνία υπάρχει ραγδαία ανάπτυξη της πληροφορικής και των τηλεπικοινωνιών, οι τεχνολογίες των οποίων βαθμιαία συγκλίνουν σε ένα κοινό πεδίο με αυτό των μέσων μαζικής ενημέρωσης. Συνεπώς δημιουργούνται νέα δεδομένα και νέες προκλήσεις για την προστασία του ατόμου.

Παράλληλα, η επέκταση του διαδικτύου ως ενός καθολικού μέσου μετάδοσης πληροφοριών έχει ως συνέπεια τη δημιουργία ολοένα και περισσότερων δικτυακών τόπων που περιέχουν προσωπικά δεδομένων. Αξίζει να σημειωθεί ότι ένας μεγάλος αριθμός αυτών των δικτυακών τόπων απαιτεί από του επισκέπτες να ανακοινώνουν διάφορα προσωπικά τους δεδομένα, όπως του ονόματος, της διεύθυνσης τους κ.ο.κ, προκειμένου να εγγραφούν και να αποκτήσουν κωδικούς πρόσβασης στον ιστοχώρο.

Επιπρόσθετα παρατηρείται και η συλλογή προσωπικών δεδομένων από τους φορείς παροχής υπηρεσιών διαδικτύου, τα οποία προκύπτουν από τα "ίχνη" που αφήνει ο κάθε χρήστης κατά την περιήγηση στο διαδύκτιο καθώς και από τη χρήση κάθε είδους κατασκοπευτικού λογισμικού που συνήθως εισέρχεται στο τερματικό του προσωπικού υπολογιστή εν αγνοία του. Αυτό έχει ως συνέπεια να γνωστοποιούνται οι προτιμήσεις και οι καταναλωτικές του συνήθειες και γενικότερα ευαίσθητα προσωπικά δεδομένα. Συγκεκριμένα η γνωστοποίηση των προτιμήσεων και καταναλωτικών συνηθειών του κάθε χρήστη καθιστά με αυτόν το τρόπο δυνατή τη συναγωγή πορτραίτων προσωπικότητας που χρησιμοποιούνται για σκοπούς άμεσης διαφήμισης και προώθησης πωλήσεων.

Δεν πρέπει να παραληφθεί και η μεγάλη έκταση που έχει λάβει η επεξεργασία προσωπικών δεδομένων και στα ψηφιακά δίκτυα ενοποιημένων υπηρεσιών (ISDN), όπου παρουσιάζονται αυξημένες δυνατότητες καταγραφής και παρακολούθησης προσωπικών δεδομένων³.

3 (Ιγγλεζάκης 2003).

Συγκεκριμένα στα δίκτυα αυτά είναι απαραίτητη η επεξεργασία μεγάλου αριθμού προσωπικών δεδομένων περιλαμβάνοντας τον αριθμό του συνδρομητή (καλούμενου), το χρόνο έναρξης και τη διάρκεια πραγματοποίησης των κλήσεων κ.ο.κ.

Περαιτέρω, στο πλαίσιο των σύγχρονων τηλεπικοινωνιακών υπηρεσιών είναι δυνατός ο εντοπισμός της γεωγραφικής θέσεως των χρηστών της κινητής τηλεφωνίας με τη βοήθεια δορυφορικών συστημάτων GPS⁴. Αυτό συνεπώς σημαίνει παραβίαση της ιδιωτικής ζωής λόγω συνεχούς παρακολούθησης προσώπων που χρησιμοποιούν τις υπηρεσίες της κινητής τηλεφωνίας.

Υπάρχουν στη σύγχρονη κοινωνία επιχειρήσεις που κάνουν χρήση και επεξεργασία προσωπικών δεδομένων προκειμένου να λανσάρουν διάφορες αποφάσεις ή στρατηγικές για την προώθηση των πωλήσεών τους με τις σύγχρονες μεθόδους μάρκετινγκ. Αυτό συνεπώς οδηγεί στην συνεχή αύξηση της συλλογής και επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων. Συγκεκριμένα αυτές οι επιχειρήσεις συντηρούν τεράστιες βάσεις δεδομένων οι οποίες παρέχουν πληροφορίες πελατών και δίνει τη δυνατότητα εντοπισμού τους ανά περιοχή.

Παράλληλα, ο βαθμός εξάρτησης των επιχειρήσεων από τις νέες τεχνολογίες και από την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων είναι αυξημένος, λόγω της ραγδαίας εξέλιξης της πληροφορικής. Κατά συνέπεια η επίδραση των επιχειρήσεων μπορεί να εκτείνεται σε ένα μεγάλο τμήμα της παραγωγικής δραστηριότητας. Συγκεκριμένα, η ηλεκτρονική επεξεργασία προσωπικών δεδομένων αποτελεί συνήθως αναγκαίο στοιχείο της υποδομής των επιχειρήσεων, τραπεζών, εταιρειών κινητής τηλεφωνίας κ.ο.κ.

Μέσω δικτύων πληροφοριών μεταφέρονται άκρως εμπιστευτικές πληροφορίες και ευαίσθητα δεδομένα, όπως ιατρικά δεδομένα, δεδομένα πελατών τραπεζών ή ασφαλιστικών εταιρειών, τα οποία χρήζουν ιδιαίτερης προστασίας.

4 (Ιγγλεζάκης 2003).

Τα ευαίσθητα αυτά δεδομένα πρέπει να προστατεύονται καθώς υπόκεινται στο τραπεζικό ή ιατρικό απόρρητο όπως και στην προστασία του απόρρητου των πληροφοριών⁵. Μεγάλη έκταση λαμβάνει επίσης η διασυνοριακή διαβίβαση προσωπικών δεδομένων μεταξύ συνδεδεμένων εταιρειών (αεροπορικών εταιρειών) στα πλαίσια πληροφοριακών συστημάτων και κατά την ανάθεση επεξεργασίας δεδομένων σε αλλοδαπούς φορείς παροχής σχετικών υπηρεσιών⁶.

Διασυνοριακή διαβίβαση και συλλογή προσωπικών δεδομένων λαμβάνει χώρα σε μεγάλη έκταση στο διαδύκτιο με σκοπό τη διαφήμιση και την άμεση προώθηση προϊόντων και υπηρεσιών⁷.

2.2 Κίνδυνοι που πηγάζουν από την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων

Η ραγδαία εξέλιξη της πληροφορικής και η χρήση μεθόδων αυτόματης επεξεργασίας δεδομένων απαιτεί τη θέσπιση νομικών ρυθμίσεων για την προστασία της ιδιωτικής ζωής του ατόμου. Βεβαίως, η χρήση και συλλογή προσωπικών πληροφοριών με στόχο την παρακολούθηση των πολιτών συνιστά μια απειλή για την προσωπική ελευθερία και ανεξαρτησία⁸. Η απειλή αυτή μπορεί να λάβει νέες, ευρύτερες διαστάσεις με την πρόοδο της πληροφορικής, διότι καθιστά εφικτή μια ποιοτικά διαφορετική επεξεργασία πληροφοριών σε σχέση με τις παραδοσιακές μεθόδους συλλογής και επεξεργασίας πληροφοριών. Η επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων με τη βοήθεια του ηλεκτρονικού υπολογιστή μπορεί να πραγματοποιηθεί πλέον σε ελάχιστο χρόνο και με μικρό κόστος, ενώ καθίσταται δυνατή η αποσύνδεση της πληροφορίας από το αρχικό πλαίσιο αναφοράς της.

5 (Τσακυράκης 1993)

6 (Ιγγλεζάκης 2000, Ιγγλεζάκης 2003)

7 (Γιαννόπουλος 2001, Consumers International 2001).

8 (Ιγγλεζάκης 2003)

Επίσης γίνεται δυνατή η ανασύνθεση των πληροφοριών μέσω του συσχετισμού τους με άλλες πληροφορίες και η παραγωγή νέας πληροφορίας⁹.

Οι κίνδυνοι για το άτομο από την χρήση της πληροφορικής μπορεί να προκληθούν κατ' αρχήν από εγγενή προβλήματα αυτόματης επεξεργασίας δεδομένων και κατά συνέπεια θίγονται τα δικαιώματα και τα συμφέροντα προσώπων στα οποία αναφέρονται οι πληροφορίες. Ένας όχι και τόσο σοβαρός κίνδυνος από την παραβίαση της ιδιωτικής ζωής του ατόμου είναι να θιγεί η ησυχία του, το δικαίωμα του κάθε χρήστη διαδικτύου στη μη παρενόχληση και στη μη αποκάλυψη στοιχείων της προσωπικής του ζωής. Ένα απλό παράδειγμα παρενόχλησης των χρηστών του διαδικτύου είναι η αποστολή μη ζητηθείσας ηλεκτρονικής αλληλογραφίας.

Επιπλέον, η εισαγωγή της πληροφορικής έχει επιπτώσεις και στον χώρο της εργασίας, διότι με τη λειτουργία ηλεκτρονικών αρχείων, όπως καταγραφής τηλεφωνικών κλήσεων από το προσωπικό και άλλων γενικά δραστηριοτήτων, δημιουργούνται οι προϋποθέσεις ενός εντατικού ελέγχου της συμπεριφοράς και της απόδοσης των εργαζόμενων. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα την προσβολή της προσωπικότητας τους, καθώς και την παραβίαση της ιδιωτικής τους ζωής.

Όπως έχει προαναφερθεί, η τεχνολογία της πληροφορικής καθιστά δυνατή τη διαιώνιση των πληροφοριών, ενώ διευκολύνει και τον έλεγχο των πολιτών. Εύλογα επισημαίνεται, ότι **η εφαρμογή της πληροφορικής καθιστά δυνατή την παραγωγή ενός βιοπορτραίτου**, δηλαδή μιας ανάγλυφης εικόνας της προσωπικότητας κάθε προσώπου καθώς αυτή εξειδικεύεται ανάλογα με την εκάστοτε δραστηριότητα, στην οποία επιδίδεται το άτομο. **Η εμπορευματοποίηση των προσωπικών δεδομένων παραβιάζει την αυτονομία του πολίτη και το δικαίωμα αυτοδιάθεσης και συνεπώς επιβάλλεται η περιορισμένη συλλογή, χρήση και διάδοση των προσωπικών πληροφοριών.** Η διαβίβαση των προσωπικών δεδομένων, που μπορούν να συλλεγούν με αφορμή συγκεκριμένη αιτία, σε τρίτους για σκοπούς άμεσης διαφήμισης και προώθησης αγαθών ή υπηρεσιών γίνεται σε βάρος των συμφερόντων του πολίτη.

9 (Γιαννούλης 1998).

Παραπέρα, πρέπει να αναφερθεί ότι η δυνατότητα άσκησης ελέγχου μέσω της τεχνολογίας μπορεί να καλλιεργήσει φόβο και αβεβαιότητα στον πολίτη, ο οποίος τείνει να αντιμετωπίσει αρνητικά τις νέες τεχνολογίες. Η παραβίαση της ιδιωτικής ζωής στο πλαίσιο της σύγχρονης κοινωνίας της πληροφορίας έχει ως περαιτέρω συνέπεια την απομόνωση του ατόμου από το ευρύτερο κοινωνικό γίνεσθαι και την καθυστέρηση της κοινωνικής εξέλιξης και προόδου.

2.3 Κίνδυνοι από την επεξεργασία ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων

Ένα ιδιαίτερο και σημαντικό κομμάτι που αφορά τη διακινδύνευση της ιδιωτικής ζωής από τις νέες τεχνολογίες είναι αυτή που αναφέρεται στις ειδικές κατηγορίες προσωπικών δεδομένων. Όταν η χρήση και η επεξεργασία των ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων, όσων δηλ. αφορούν τη φυλετική ή εθνική προέλευση, τα πολιτικά φρονήματα, τις θρησκευτικές πεποιθήσεις, την υγεία κ.ο.κ., λαμβάνουν χώρα, οι κίνδυνοι για το άτομο και για την προστασία της ιδιωτικής του ζωής εντείνονται. Αυτό γίνεται διότι η αποκάλυψη οποιωνδήποτε ευαίσθητων προσωπικών πληροφοριών δύναται να έχει εξαιρετικά δυσχερείς συνέπειες για το άτομο και ιδίως την απομόνωση και τον κοινωνικό αποκλεισμό του, λ.χ. στην περίπτωση ενός ασθενούς φορέα του ιού του έιτς¹⁰.

Επίσης η επεξεργασία των άκρως προσωπικών ευαίσθητων πληροφοριών δύναται να έχει ως συνέπεια την εκδήλωση αυθαίρετων διακρίσεων, λόγω εθνικών ή φυλετικών καταγωγών, πολιτικών φρονημάτων, θρησκευτικών πεποιθήσεων, ερωτικών προτιμήσεων κ.ο.κ. Βεβαίως η πολιτική κατά των διακρίσεων έχει ευρύ πεδίο εφαρμογής και δεν περιορίζεται μόνο στον τομέα της πληροφορικής και στην εισαγωγή ειδικής ρύθμισης για ορισμένες ειδικές κατηγορίες πληροφοριών.

10 (Ιγγλεζάκης 2003).

Συγκεκριμένα, αξίζει να σημειωθεί ότι η αρχή της απαγόρευσης των διακρίσεων που έχουν ως βάση το φύλο, την καταγωγή, τη γλώσσα, τις θρησκευτικές ή πολιτικές πεποιθήσεις, τη συνδικαλιστική ένταξη κ.ο.κ., βρίσκει θεσμική κατοχύρωση σε διεθνή νομικά πλαίσια (Διεθνές Σύμφωνο Περί Ατομικών Και Πολιτικών Δικαιωμάτων Του ΟΗΕ, 1996)¹¹

Η προβληματική της προστασίας των ατομικών δικαιωμάτων αποκτά διαφορετική βαρύτητα στη σύγχρονη κοινωνία της πληροφορίας, όπου καθοριστικός παράγοντας είναι η ταχύτητα στη λήψη αποφάσεων αλλά και η αξιοποίηση των διαθέσιμων τεχνολογικών μέσων με τον βέλτιστο δυνατό τρόπο¹². Έτσι, η επεξεργασία προσωπικών δεδομένων, ακόμη και ευαίσθητων, λαμβάνει χώρα ενίοτε δίχως να το γνωρίζει ο ενδιαφερόμενος, τα στοιχεία του οποίου λαμβάνονται προς επεξεργασία και στη συνέχεια χρησιμοποιούνται δίχως να έχει δοθεί η συγκατάθεσή του και χωρίς να λαμβάνονται επαρκή μέτρα για τη διασφάλιση της προστασίας και της ασφάλειας των δεδομένων.

2.4 Τα αντιτιθέμενα συμφέροντα στους περιορισμούς της επεξεργασίας των δεδομένων

Έναντι της προστασίας του ατόμου από την πληροφορική βρίσκονται τα συμφέροντα για την ακώλυτη επεξεργασία και ροή δεδομένων. Αυτά τα συμφέροντα επιτάσσουν την ακώλυτη ροή δεδομένων σε άμεση συνάρτηση με την ελευθερία της πληροφορικής και εντάσσονται ως συμφέροντα προσώπων ή φορέων που επεξεργάζονται δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα¹³. Από την άλλη μεριά το ισχύον νομοθετικό πλαίσιο της προστασίας δεδομένων στην Ευρώπη μπορεί να επιφέρει αρνητικά αποτελέσματα στις αγορές.

11 (Κουκιάδης 2002, Αποστολάκης 2002).

12 (Ιγγλεζάκης 2000).

13 (Ιγγλεζάκης 2000).

Αυτό διότι οι οποιοιδήποτε περιορισμοί που προβλέπει συνεπάγονται στην προσφορά αγαθών και υπηρεσιών σε υψηλές τιμές και στον περιορισμό της ελεύθερης επιλογής του καταναλωτή¹⁴.

Η ελευθερία της πληροφόρησης, η οποία έρχεται κατ' αρχήν σε αντίθεση με την προστασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, είναι αναγκαία προϋπόθεση για τη διαμόρφωση γνώμης και συνεπώς, για τη δυνατότητα συμμετοχής του πολίτη στα κοινά. Για το λόγο αυτό, καθίσταται αναγκαία η στάθμιση του δικαιώματος προστασίας του ατόμου από την πληροφορική με την ελευθερία πληροφόρησης και η πρακτική εναρμόνισής τους, στην περίπτωση συγκρούσεως των δικαιωμάτων αυτών.

Η ελευθερία της πληροφόρησης, ειδικότερα έχει μια ενεργητική πλευρά, που περιλαμβάνει την ελευθερία στην πληροφόρηση και μια παθητική πλευρά που περιλαμβάνει την ελευθερία στην λήψη της. Η ελευθερία της πληροφορίας εντάσσεται στην συνταγματικώς κατοχυρωμένη ελευθερία της γνώμης, ενώ η πληροφορία του πληροφορείσθαι προσλαμβάνει ρητή κατοχύρωση στο σύνταγμα με τη διάταξη του άρθρου 5Α§1 του Συντάγματος¹⁵. Ειδικότερη εκδήλωση του δικαιώματος στην πληροφόρηση αποτελεί το δικαίωμα συμμετοχής στην κοινωνία της πληροφορίας, το οποίο κατοχυρώνεται στη διάταξη του άρθρου 5Α § 2 του Συντάγματος και αναφέρεται στην ηλεκτρονική διακίνηση πληροφοριών¹⁶. Η επεξεργασία δεδομένων με την χρήση της πληροφορικής είναι απαραίτητη, τόσο στο δημόσιο τομέα, όπου τα συστήματα πληροφορικής αποτελούν εργαλεία εκσυγχρονισμού της δημόσιας διοίκησης, όσο και στον ιδιωτικό τομέα, όπου είναι απαραίτητα για την ορθολογικότερη οργάνωση των λειτουργιών των επιχειρήσεων. Συνεπώς, κάθε περιορισμός της επεξεργασίας θα λειτουργούσε ως εμπόδιο στη δράση της διοίκησης αλλά και ως περιορισμός της οικονομικής ελευθερίας των ιδιωτών, οι οποίοι επεξεργάζονται δεδομένα.

14 (Bergkamp 2002).

15 (Δαγτόγλου 1991).

16 (Χρυσόγονου 2002).

Η ελευθερία της πληροφόρησης και η προστασία των συμφερόντων των φορέων που επεξεργάζονται προσωπικά δεδομένα λειτουργούν ως ανασχετικός παράγοντας στην προστασία προσωπικών δεδομένων, η οποία επιβάλλει φραγμούς στη συλλογή και επεξεργασία προσωπικών δεδομένων¹⁷. Εάν ληφθεί υπόψη ότι η πληροφόρηση και η επικοινωνία σε μια σύγχρονη δημοκρατική κοινωνία είναι από τα βασικά στοιχεία που τη χαρακτηρίζουν, καθίσταται σαφές ότι το δίκαιο δεν μπορεί να αποβλέπει στη θεσμοποίηση της απόλυτης απαγόρευσης της συλλογής και επεξεργασίας προσωπικών πληροφοριών. Η αναγνώριση ενός δικαιώματος αυτοδιάθεσης των προσωπικών δεδομένων δεν μπορεί να σημαίνει την απόλυτη και απεριόριστη κυριαρχία του ατόμου στα προσωπικά του στοιχεία¹⁸. Αυτό διότι οι πληροφορίες ακόμα και όταν αναφέρονται σε ένα συγκεκριμένο πρόσωπο αποτελούν μια απεικόνιση της κοινωνικής πραγματικότητας, η οποία δεν συρρικνώνεται στο πρόσωπο αυτό και μόνο.

17 (Μήτρου 1996).

18 (Ιγγλεζάκης 2000)

Κεφάλαιο 3

Κατευθυντήριες Γραμμές Για Την Προστασία Των Ατόμων, Αναφορικά Με Τη Συλλογή Και Επεξεργασία Προσωπικών Δεδομένων Τα Οποία Μπορούν Να Προσαρτηθούν Σε Κώδικες Συμπεριφοράς

3.1 Ασφάλεια στην ηλεκτρονική επικοινωνία

Η ραγδαία εξέλιξη της τεχνολογίας και η ανάπτυξη της πληροφορικής έχει επιφέρει μια πρωτοφανή επανάσταση στην επικοινωνία. Δημιουργείται με ταχύτατους ρυθμούς ένας νέος τεχνολογικός πολιτισμός, που επιφέρει αλλαγές πρωτόγνωρες σε ποικίλα επίπεδα, όπως στην επικοινωνία, στην παραγωγική διαδικασία, στις εργασιακές σχέσεις, στις συναλλαγές, στις ανθρώπινες σχέσεις. Ορόσημο στην εξέλιξη αυτή αποτελεί το Ίντερνετ. Η τεχνική πρόοδος σε σχέση με το Ίντερνετ καλπάζει και η νομική επιστήμη παρακολουθεί ως θεατής ή ως πυροσβέστης, που καλείται να ελέγξει, να τιθασεύσει και να εντάξει στο σύστημα ηλεκτρονικές διασυνδέσεις επιστημονικού, καλλιτεχνικού, επαγγελματικού και εμπορικού χαρακτήρα μεταξύ δισεκατομμυρίων χρηστών από εκατοντάδες διαφορετικά κράτη και οι οποίες εξελίσσονται και διαμορφώνονται με ασύλληπτη ταχύτητα και ελάχιστες έως ανύπαρκτες δυνατότητες ελέγχου και επιβολής κυρώσεων στην πηγή¹.

Οι παραπάνω εξελίξεις ωστόσο στον τομέα της ηλεκτρονικής επικοινωνίας συνοδεύονται από διάφορους κινδύνους, που αποτελούν τροχοπέδη στην ευρύτερη χρήση τους και στην επίδειξη ακόμη μεγαλύτερης εμπιστοσύνης προς αυτές.

1 (Καΐσης 2003)

Συγκεκριμένα οι κίνδυνοι συνίστανται στο ότι οι μεταφερόμενες μέσω των δικτύων πληροφορίες ενδέχεται να υποκλαπούν, το κύρος τους μπορεί να αμφισβητηθεί όσον αφορά την εξακρίβωση της ταυτότητας του συντάκτη των πληροφοριών αυτών και την αυθεντικότητα και μη αλλοίωσή τους, όπως επίσης μπορεί να συλλεγούν κατά παράνομο τρόπο προσωπικά δεδομένα των χρηστών του δικτύου. Εξαιτίας των ανωτέρω φόβων τα πλεονεκτήματα της ηλεκτρονικής επικοινωνίας δεν αξιοποιούνται στον μέγιστο βαθμό.

Για την ελαχιστοποίηση των ενδεχομένων να εμφανισθούν προβλημάτων μέσω των ανοικτών δικτύων και την εξασφάλιση σιγουριάς και εμπιστοσύνης στην ηλεκτρονική επικοινωνία αναγκαίο είναι να δημιουργηθεί ένα όσο το δυνατόν πιο ασφαλές και αξιόπιστο ηλεκτρονικό περιβάλλον². Πολύτιμο εργαλείο προς την κατεύθυνση αυτή είναι η χρησιμοποίηση της κρυπτογραφίας μέσω των μεθόδων κρυπτογράφησης. **Ως κρυπτογράφηση νοείται ο μετασχηματισμός δεδομένων ενός ηλεκτρονικού υπολογιστή με την χρήση κατάλληλων αλγορίθμων έτσι, ώστε να μπορούν να αναγνωσθούν μόνο με την βοήθεια ενός κλειδιού αποκρυπτογράφησης.** Βασικές εφαρμογές της κρυπτογράφησης είναι η ηλεκτρονική ή ψηφιακή υπογραφή και η έγκρυψη ή κρυπτοθέτηση. **Η ψηφιακή υπογραφή**, που λειτουργεί ως υποκατάστατο της ιδιόχειρης υπογραφής, δεν αποτελεί αποτύπωση της υπογραφής με ηλεκτρονικά μέσα, αλλά **μία μέθοδο κρυπτογράφησης ενός ηλεκτρονικού κειμένου, το οποίο πιστοποιεί την αυθεντικότητα, την ακεραιότητα και την προέλευσή του. Στην κρυπτοθέτηση τα δεδομένα, που μεταβιβάζονται από έναν χρήστη σε έναν φορέα υπηρεσιών ηλεκτρονικού εμπορίου ή τηλεπικοινωνιών, κρυπτογραφούνται, ώστε να διασφαλίζεται το απόρρητο της επικοινωνίας, χωρίς όμως να γίνεται χρήση της ψηφιακής υπογραφής για την διακρίβωση της προέλευσης των δεδομένων.** Η κρυπτοθέτηση χρησιμοποιείται από σταθμούς συνδρομητικής τηλεόρασης, από Τράπεζες δραστηριοποιούμενες στο Διαδίκτυο (e-banking), όπως και από τους προμηθευτές καταναλωτικών προϊόντων μέσω του Διαδικτύου για την δημιουργία ασφαλούς σύνδεσης των χρηστών του Ίντερνετ με τις Ιστοσελίδες τους.

3.2 Αρχές ορθής πρακτικής όσον αφορά την ιδιωτικότητα των χρηστών και τους παροχείς υπηρεσιών του διαδικτύου

Η Επιτροπή Υπουργών Των Κρατών Μελών Για Την Προστασία Της Ιδιωτικότητας Στο Διαδύκτιο (1999), προτείνει για την προστασία της ιδιωτικότητας του χρήστη στο διαδύκτιο με τη Σύσταση Αρ. R (99) κάποια αναγκαία μέτρα. Μερικά από τα σημαντικότερα είναι τα ακόλουθα.

Το Διαδίκτυο δεν είναι ασφαλές. Ωστόσο, υπάρχουν, και διαρκώς αναπτύσσονται, διάφορα μέσα τα οποία επιτρέπουν στον χρήστη να βελτιώσει την προστασία των δεδομένων του. Συνεπώς, συνίσταται η χρήση όλων των διαθέσιμων μέσων για την προστασία των δεδομένων και των επικοινωνιών του κάθε χρήστη, όπως τη νόμιμη κρυπτογράφηση για τα εμπιστευτικού χαρακτήρα ηλεκτρονικά μηνύματά καθώς και κωδικούς πρόσβασης για τον προσωπικό του υπολογιστή.

Πρέπει να σημειωθεί, ότι κάθε συναλλαγή και κάθε επίσκεψη στο Διαδίκτυο, αφήνει ίχνη. Αυτά τα «ηλεκτρονικά ίχνη» μπορούν να χρησιμοποιηθούν, εν αγνοία του χρήστη, για να διαμορφωθεί ένα προφίλ για το άτομο και τα ενδιαφέροντά του. Παροτρύνεται έτσι η χρήση των τελευταίων τεχνικών μέσων, τα οποία περιλαμβάνουν τη δυνατότητα ενημέρωσης κάθε φορά που αφήνει ο κάθε χρήστης ίχνη, ώστε να σβηστούν. Αναγκαία είναι και η ενημέρωση για την πολιτική ιδιωτικότητας που ακολουθούν διάφορα προγράμματα και ηλεκτρονικοί τόποι Διαδικτύου και η προτίμηση εκείνων που καταγράφουν τα λιγότερα δεδομένα ή εκείνων που προσφέρουν πρόσβαση με ταυτόχρονη διατήρηση της ανωνυμίας.

Η ανώνυμη πρόσβαση και χρήση υπηρεσιών, καθώς και τα ανώνυμα μέσα εξόφλησης λογαριασμών, αποτελούν την καλύτερη προστασία της ιδιωτικότητας του χρήστη. Αναγκαία είναι η αναζήτηση για τα τεχνικά μέσα που διασφαλίζουν την ανωνυμία όπου χρειάζεται. Η πλήρης ανωνυμία ίσως να μην επιτρέπεται λόγω νομικών περιορισμών. Σε αυτές τις περιπτώσεις και εφόσον επιτρέπεται από τον νόμο, θεμιτή είναι η χρήση ψευδωνύμου ώστε

μόνο ο Παροχέας Υπηρεσιών Διαδικτύου να γνωρίζει την ταυτότητα του κάθε χρήστη.

Ο κάθε χρήστης πρέπει να δίνει στον Παροχέα Υπηρεσιών Διαδικτύου ή κάθε άλλο πρόσωπο, μόνο τα δεδομένα που είναι απαραίτητα για την εκπλήρωση συγκεκριμένου σκοπού για τον οποίο έχει ενημερωθεί. Πρέπει να δίνει ιδιαίτερη προσοχή στους αριθμούς των πιστωτικών καρτών και των τραπεζικών λογαριασμών του, επειδή η χρήση και η κατάχρηση αυτών στο χώρο του Διαδικτύου ενδεχομένως γίνεται πολύ εύκολα.

Πρέπει να αναφερθεί ότι η ηλεκτρονική διεύθυνση αποτελεί προσωπικό δεδομένο και ότι άλλα πρόσωπα μπορεί να επιθυμούν να το χρησιμοποιήσουν για διαφορετικούς σκοπούς, όπως είναι η εισαγωγή της σε καταλόγους ή σε λίστες χρηστών. Αναγκαία είναι και η διερεύνηση για το σκοπό του καταλόγου ή άλλης χρήσης. Μπορεί να ζητηθεί και η παράλειψη των στοιχείων εφόσον δεν επιθυμεί ο κάθε χρήστης να εγγραφεί σε μια τέτοια λίστα.

Ο κάθε χρήστης φέρει πλήρη ευθύνη έναντι του νόμου για την επεξεργασία των δεδομένων, για παράδειγμα, αν φορτώνει παράνομα στοιχεία από το διαδίκτυο στον υπολογιστή του ή αντίστροφα, και ότι τα ίχνη του μπορούν να βρεθούν ακόμα και στην περίπτωση που χρησιμοποιεί κάποιο ψευδώνυμο. Επίσης δεν πρέπει να αποστέλλεται κακόβουλη αλληλογραφία. Μπορεί να στραφεί εναντίον του χρήστη και, επιπλέον, να υποστεί τις συνέπειες του νόμου.

Ο Παροχέας Υπηρεσιών Διαδικτύου που χρησιμοποιείται είναι υπεύθυνος για την ορθή χρήση των δεδομένων που του παρέχονται. Έτσι αναγκαία είναι και η διερεύνηση για τακτά χρονικά διαστήματα για το τι είδους δεδομένα συλλέγει, επεξεργάζεται και αποθηκεύει, με ποιον τρόπο και για ποιο σκοπό. Οφείλει ο Παροχέας του κάθε χρήστη να ενημερώνει τρίτους, στους οποίους έχει διαβιβάσει ή κοινοποιήσει τα δεδομένα του για τυχόν τροποποιήσεις. Αν κάποιος ή κάποια δεν είναι ευχαριστημένος ή ευχαριστημένη με τον τρόπο με τον οποίο ο Παροχέας συλλέγει, χρησιμοποιεί, αποθηκεύει, διαβιβάζει ή κοινοποιεί δεδομένα και αρνείται να αλλάξει τη συμπεριφορά, τότε πρέπει να εξεταστεί και η ενδεχόμενη αλλαγή Παροχέα. Αν ο Παροχέας του/της δεν συμμορφώνεται με τους κανόνες προστασίας δεδομένων, μπορεί αυτό να γνωστοποιηθεί στις αρμόδιες αρχές.

Παράλληλα, ο κάθε χρήστης πρέπει να ενημερώνεται για τους κινδύνους που σχετίζονται με την ασφάλεια και την ιδιωτικότητα στο Διαδίκτυο, καθώς και για τις διαθέσιμες μεθόδους και τεχνικές για τη μείωση αυτών των κινδύνων.

Τέλος αν σκοπεύει ο κάθε χρήστης να στείλει δεδομένα σε άλλη χώρα, πρέπει να γνωρίζει ότι ενδέχεται να παρέχεται μικρότερη προστασία εκεί. Αν τα εν λόγω δεδομένα αφορούν εκείνον, τότε είναι σαφώς ελεύθερος να τα διαβιβάσει και να τα κοινοποιήσει. Ωστόσο, οφείλει να συμβουλευτεί, για παράδειγμα, την αρμόδια αρχή στη χώρα του, προκειμένου να βεβαιωθεί ότι επιτρέπεται η διαβίβαση δεδομένων, πριν αποστείλει δεδομένα άλλων προσώπων στο εξωτερικό. Ίσως χρειαστεί να ζητήσει από τον αποδέκτη να παράσχει τις απαραίτητες εγγυήσεις για την προστασία των δεδομένων.

Κεφάλαιο 4

Νομοθεσία Υπέρ Της Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων Και Ρυθμίσεις Τους

4.1 Θέσπιση νομικών κανόνων για την προστασία δεδομένων σε εθνικό και διεθνές επίπεδο

Ειδικές νομικές ρυθμίσεις θεσπίστηκαν για την αντιμετώπιση των προβλημάτων που ανακύπτουν από την χρήση της πληροφορικής, καθώς συνειδητοποιήθηκε ότι οι γενικές διατάξεις για την προστασία της προσωπικότητας στο ελληνικό δίκαιο δεν επαρκούν.

Η πρώτη εθνική νομοθεσία για την προστασία των προσωπικών δεδομένων στην Ευρώπη ήταν ο νόμος του γερμανικού κρατιδίου της Έσσης (Hessen) του 1970 ¹. Ακολούθησε η Σουηδία το 1973, η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας το 1977, η Αυστρία, η Γαλλία, η Δανία και η Νορβηγία το 1978, των οποίων τα νομοθετήματα εντάσσονται στην αποκαλούμενη “πρώτη γενεά” νομοθεσιών. Η τάση αυτή συνεχίστηκε κατά τη δεκαετία του 1980 με την εισαγωγή νομοθεσιών “δεύτερης γενεάς” σε χώρες, όπως η Μεγάλη Βρετανία, Ιρλανδία, Ολλανδία, Βέλγιο, Ισπανία και Πορτογαλία. Κατά τη δεκαετία του 1990 η ψήφιση της κοινοτικής οδηγίας 95/46ΕΚ είχε ως συνέπεια να ακολουθήσει μια τρίτη γενεά νομοθετημάτων².

Πρωτοπόρα είναι η απόφαση με αριθμό 2.450 της 10.12.1968 της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών, η οποία αφορά τα προβλήματα που ανακύπτουν για τα ανθρώπινα δικαιώματα από την ανάπτυξη της τεχνολογίας και ειδικότερα από τη χρήση ηλεκτρονικών μέσων³.

1 Ιγγλεζάκης (2003)

2 (Αραβαντινός 1997)

3 (Ιγγλεζάκης 2003)

Το πρώτο νομικά δεσμευτικό κείμενο για την προστασία δεδομένων, υπήρξε η Ευρωπαϊκή Σύμβαση με αριθμό 108 του Συμβουλίου της Ευρώπης για την προστασία του ατόμου από την αυτοματοποιημένη επεξεργασία πληροφοριών προσωπικού χαρακτήρα που εκδόθηκε το 1981 και υπήρξε το πρότυπο για ορισμένο χρόνο στην Ευρώπη πριν από την ενεργοποίηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης και τη θέσπιση της σχετικής Οδηγίας. Η σύμβαση αυτή κατόπιν τροποποιήθηκε προκειμένου να καταστεί δυνατή η προσχώρηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης στη Σύμβαση (Διεθνές Συνέδριο Σύμβασης). Άλλες διεθνείς ρυθμίσεις είναι οι κατευθυντήριες γραμμές του Ο.Ο.Σ.Α. του 1980 για την προστασία του ιδιωτικού βίου και τη διασυνοριακή ροή δεδομένων, οι Οδηγίες του ΟΗΕ του 1990, κ.ο.κ.

Η ψήφιση νόμου για την προστασία των προσωπικών δεδομένων στην Ελλάδα, η οποία υπήρξε ουραγός στον τομέα αυτό σε σχέση με τις υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες αλλά και από τις πρώτες που έσπευσαν να υιοθετήσουν την κοινοτική Οδηγία 95/46/ΕΚ-και συγκεκριμένα του νόμου 2472/97, ανάγεται σε πολύ πρόσφατο χρόνο. Η ιστορία της εισαγωγής νομοθεσίας για την προστασία προσωπικών δεδομένων είναι μακρά και η σχετική διαδικασία διήρκεσε σχεδόν 14 χρόνια, καθώς το πρώτο κείμενο που καταρτίστηκε από ομάδα εργασίας υπό τον Σύμβουλο Επικρατείας Κ. Κακούρη, αρχικά και στη συνέχεια τον αντιπρόεδρο του ΣΤΕ Κ. Χαλαζωνίτη, παρουσιάστηκε από τον Υπουργό Δικαιοσύνης στις 9/1/1986 αλλά και τελικά δεν κατατέθηκε στη βουλή. Η Ελλάδα δεν έθεσε όμως ειδικούς κανόνες για την προστασία των προσωπικών δεδομένων⁴. (Ιγγλεζάκης 2003).

Αξίζει να σημειωθεί, ότι η ψήφιση του νόμου 2472/97 υπήρξε αποτέλεσμα της θέλησης του τότε πρωθυπουργού της χώρας, ο οποίος πιεζόταν από την ανάγκη εκπληρώσεως των διεθνών υποχρεώσεων της κυβέρνησής του έναντι του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθώς και από την ανάγκη νομοθετικής κυρώσεως της συμφωνίας του Schengen. Η προϋπόθεση αυτής της συμφωνίας ήταν η ύπαρξη εσωτερικής νομοθεσίας για την προστασία των προσωπικών δεδομένων⁵.

4 (Ιγγλεζάκης 2003)

5 (Χαλαζωνίτης 2000)

Σήμερα, η ανάγκη προστασίας του ατόμου από την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων αναγνωρίζεται ευρύτερα και έτσι πλέον σε πολλά κράτη του κόσμου υπάρχει ειδική νομοθεσία για την προστασία προσωπικών δεδομένων. Με τον όρο **“προστασία δεδομένων”** δεν εννοείται βεβαίως η προστασία των φυσικών δεδομένων, η οποία αποτελεί αντικείμενο συγκεκριμένου κλάδου της επιστήμης της πληροφορικής αλλά **η προστασία της ιδιωτικής ζωής προσώπων, στα οποία αναφέρονται τα δεδομένα που υπόκεινται σε επεξεργασία με ηλεκτρονικά ή συμβατικά μέσα.** Στην Ελλάδα, το δίκαιο της προστασίας προσωπικών δεδομένων έχει ως αντικείμενο τη θέσπιση των προϋποθέσεων για την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα προς προστασία των δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών των φυσικών προσώπων και ιδίως της ιδιωτικής ζωής⁶.

6 (Ιγγλεζάκης 2003)

Κεφάλαιο 5

Δίκαιο Προστασίας Των Προσωπικών Δεδομένων

5.1 Το αντικείμενο της προστασίας προσωπικών δεδομένων

Η πρόσφατη τεχνολογική εξέλιξη προκάλεσε κάποια προβλήματα τα οποία αντιμετωπίστηκαν από τους εθνικούς νομοθέτες με ειδικές ρυθμίσεις, οι οποίες συγκροτούν το δίκαιο της προστασίας προσωπικών δεδομένων. Παρόλο που σημείο αναφοράς των ρυθμίσεων του δικαίου προστασίας των προσωπικών δεδομένων είναι οι πληροφορίες προσωπικού χαρακτήρα, οι κίνδυνοι στους οποίους αναφέρονται οι νομικές ρυθμίσεις αφορούν ουσιαστικά την προστασία της προσωπικότητας του ατόμου¹. Αφορούν επίσης το δικαίωμα προστασίας της ιδιωτικής ζωής, τη σφαίρα του απόρρητου και το γενικότερο δικαίωμα ανάπτυξης της προσωπικότητας του ατόμου, ενώ επηρεάζουν και την άσκηση και άλλων θεμελιωδών δικαιωμάτων του².

Σύμφωνα με το γενικό ορισμό του, **το δίκαιο της προστασίας των προσωπικών δεδομένων έχει ως στόχο την προστασία του ατόμου από τους κινδύνους που προκαλούνται από την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων που το αφορούν**. Ειδικότερα, το αντικείμενο του κλάδου του δικαίου είναι η θέσπιση των προϋποθέσεων για την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, οι οποίες αποβλέπουν στην προστασία των συνταγματικών δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών των φυσικών προσώπων και ιδίως της ιδιωτικής ζωής, ενώ σύμφωνα με μια άλλη προσέγγιση, αφορά την κατανομή εξουσιών διάθεσης των προσωπικών δεδομένων.

1 (Ιγγλεζάκης 2000, Ιγγλεζάκης 2003)

2 (Γέροντας 1991)

Κορμός της προστασίας των δεδομένων στη χώρα μας είναι ο νόμος 2472/97 ³. Ο νόμος αυτός μετά τη θέση σε ισχύ του αναθεωρημένου Συντάγματος και τη νέα διάταξη του άρθρου 9Α, αποτελεί εκτελεστικό του Συντάγματος νόμο, γεγονός που έχει ιδιαίτερη σημασία. Παρόλα αυτά, ενδεχόμενη κατάργηση ή ελάττωση της προστασίας που παρέχεται ήδη από την κοινή νομοθεσία, δηλαδή τον παραπάνω νόμο, θα αντέβαινε στο άρθρο 2 § 1 του Συντάγματος και θα ήταν ανίσχυρη ως αντισυνταγματική. Παράλληλα, επισημαίνεται ότι ο νόμος 2472/97 θεσμοθετεί ένα σαφές κανονιστικό πλαίσιο προστασίας των προσωπικών δεδομένων, το οποίο περιέχει κανόνες ουσιαστικούς, οργανωτικούς, διαδικαστικούς και κυρωτικούς. Αυτοί οι κανόνες χρησιμεύουν ουσιαστικά στην οριοθέτηση της συνταγματικά ανεκτής επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και κατ' αυτόν τον τρόπο, συμβάλλουν στη ρύθμιση της ροής και της κατανομής των πληροφοριών στο πλαίσιο του κράτους, της οικονομίας και της κοινωνίας.

5.2 Προστασία του ιδιωτικού βίου

Ο νόμος 2472/97 δεν προστατεύει την ιδιωτική ζωή του ατόμου αλλά και το δικαίωμα προστασίας της προσωπικότητας, όπως συγκεκριμενοποιείται στις διατάξεις του νόμου, από τις οποίες προκύπτει η γενική κατ' αρχήν απαγόρευση της επεξεργασίας, οι λόγοι νομιμοποίησής της και η αναγκαιότητα συγκατάθεσης⁴. Παράλληλα, η προστασία των προσωπικών δεδομένων δεν εξαντλείται στην προστασία του απαραβίαστου της ιδιωτικής ζωής και στο δικαίωμα του ατόμου στη μόνωση αλλά αποτελεί και εκδήλωση του δικαιώματος της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας.

Το δικαίωμα της προστασίας της ιδιωτικής ζωής δεν αποτελεί μονάχα συνταγματική αναγκαιότητα αλλά και συνταγματικό δικαίωμα. Το δικαίωμα αυτό αποτελεί το βασικό πυρήνα της προστασίας του ιδιωτικού βίου.

³ Ιγγλεζάκης (2003)

⁴ (Ανθίμου 1998).

Στο ελληνικό Σύνταγμα, η ιδιωτική ζωή προστατεύεται με βάση τη διάταξη του άρθρου 9 § 1 εδαφ. β' του Συντάγματος, η οποία ορίζει ότι η ιδιωτική και οικογενειακή ζωή του ατόμου είναι απαραβίαστη. Η διάταξη αυτή καλύπτει όλες τις πλευρές της ιδιωτικής ζωής, εκτός από το άσυλο της κατοικίας, την ελευθερία της επικοινωνίας και την ελευθερία της θρησκευτικής συνείδησης που κατοχυρώνονται από ειδικές διατάξεις. Η προστασία της ιδιωτικής ζωής αναφέρεται σε επεμβάσεις στην ιδιωτική ζωή που υπερβαίνουν την κλασική προστασία του ασύλου της κατοικίας.

Η διακήρυξη του απαραβίαστου της ιδιωτικής ζωής στη διάταξη αυτή του Συντάγματος αναφέρεται στο δικαίωμα κάθε ανθρώπου να διατηρεί έναν πυρήνα στη ζωή του, στον οποίο κυριαρχεί αυτός μόνος και στον οποίο δεν μπορεί να διεισδύσει το κράτος. Πιο συγκεκριμένα, η διακήρυξη του απαραβίαστου σημαίνει την απαγόρευση της δημοσιοποίησης των πληροφοριών που αφορούν τον πυρήνα αυτόν της ιδιωτικής του ζωής.

Σήμερα, γίνεται πλέον αποδεκτό ότι η προστασία προσωπικών δεδομένων ως επέκταση της προστασίας του ιδιωτικού βίου και ειδικότερα, του απαραβίαστου της ιδιωτικής ζωής στον τομέα της επεξεργασίας των δεδομένων δεν μπορεί να αποτελεί αυτοσκοπό της συνταγματικής ρύθμισης, καθώς στη σύγχρονη τεχνολογική πραγματικότητα δεν διακυβεύεται μόνο το απαραβίαστο της ιδιωτικής πληροφοριακής ζωής αλλά η εν γένει ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας⁵. **Το δικαίωμα ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας ειδικότερα, προϋποθέτει το δικαίωμα του πολίτη να αποφασίζει ελεύθερα για τις πράξεις και παραλείψεις του, σε συνδυασμό με την πραγματική δυνατότητα να ενεργεί σύμφωνα με την απόφαση του αυτή**⁶. Ως όρος της ελευθερίας του πολίτη είναι ακόμα το δικαίωμά του να αποφασίζει και να συγκαθορίζει ποιες πληροφορίες που αφορούν το πρόσωπό του θα αποκαλύπτονται στους άλλους. Το δικαίωμα αυτό χαρακτηρίζεται ως **το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης των πληροφοριών και του πληροφοριακού αυτοκαθορισμού** γενικότερα.

5 (Δόνος 2000)

6 (Ιγγλεζάκης 2003)

5.3 Το δικαίωμα του πληροφοριακού αυτοκαθορισμού

Το δικαίωμα του πληροφοριακού αυτοκαθορισμού συνίσταται στη δυνατότητα του ατόμου να αποφασίζει και να συμπροσδιορίζει πότε και υπό ποιες προϋποθέσεις είναι δυνατή η επεξεργασία των πληροφοριών που το αφορούν.

Το κράτος δεν πρέπει να επεμβαίνει με λεπτομερείς ελέγχους σε προσωπικούς ατομικούς χώρους, διότι τα άτομα πρέπει να έχουν τη δυνατότητα να αναπτύξουν ελεύθερα και με ευθύνη τους την προσωπικότητά τους μέσα σε έναν "εσώτερο χώρο", στον οποίο μπορούν να αποσυρθούν. Κάθε συλλογή στατιστικών στοιχείων δεν προσβάλλει βεβαίως την προσωπικότητα. Τούτο συμβαίνει, όταν οι πληροφορίες καλύπτουν εκείνο τον χώρο της ανθρώπινης δραστηριότητας που έχει εμπιστευτικό χαρακτήρα και τον μετατρέπουν έτσι σε στατιστικά καταγραφόμενο υλικό.

Το δικαίωμα του πληροφοριακού αυτοκαθορισμού δίνει τη δυνατότητα στον πολίτη να αποφασίζει μόνος του σχετικά με την αποκάλυψη και την χρήση των προσωπικών πληροφοριών που τον αφορούν⁷. Το δικαίωμα αυτό συνάγεται από το γενικότερο δικαίωμα της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας σε συνδυασμό με την προστασία της ανθρώπινης αξιοπρέπειας. Η ανθρώπινη αξιοπρέπεια βρίσκεται στο επίκεντρο της συνταγματικής τάξης και αναφέρεται στη δυνατότητα του ατόμου να ενεργεί αυτόνομα ως μέλος μιας ελεύθερης και δημοκρατικής κοινωνίας. Το γενικό δικαίωμα της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας σε συνδυασμό με την κατοχύρωση της αξιοπρέπειας, σύμφωνα με το Συνταγματικό Δικαστήριο, εγγυάται την προστασία του ατόμου από τους κινδύνους που συνεπάγεται η σύγχρονη εξέλιξη της τεχνολογίας.

Ο αυτοκαθορισμός και η αυτονομία του ατόμου προϋποθέτουν την ελευθερία του να αποφασίζει για το τι θα πράξει και τι θα παραλείψει σε συνδυασμό με την πραγματική δυνατότητά του να ενεργεί σύμφωνα με την απόφασή του.

7 Ιγγλεζάκης (2003)

Όποιος δεν γνωρίζει και δεν είναι σε θέση να υπολογίζει ποιες πληροφορίες που τον αφορούν είναι γνωστές στον κοινωνικό του περίγυρο, είναι δυνατόν να περιορίζεται σημαντικά στην ελευθερία του να προγραμματίζει και να αποφασίζει αυτόνομα. Δεν συμβιβάζεται, έτσι με το δικαίωμα του πληροφοριακού αυτοκαθορισμού, η έννομη τάξη και κατά συνέπεια, η κοινωνία, στην οποία οι πολίτες δεν είναι σε θέση να γνωρίζουν ποιος, πότε, τι και με ποια ευκαιρία γνωρίζει για αυτούς.

Εξάλλου, η απεριόριστη δυνατότητα συλλογής και επεξεργασίας των πληροφοριών δεν προσβάλλει μόνο τις δυνατότητες ανάπτυξης της προσωπικότητας του ατόμου αλλά και το γενικό συμφέρον. Αυτό διότι η αυτονομία του ατόμου αποτελεί θεμελιώδη προϋπόθεση λειτουργίας μιας ελεύθερης και δημοκρατικής κοινωνίας που μπορεί να στηριχτεί στη δυνατότητα δράσης και συμμετοχής των μελών της.

Το περιεχόμενο του δικαιώματος του πληροφοριακού αυτοκαθορισμού δεν περιορίζεται μόνο στη διασφάλιση ενός συγκεκριμένου χώρου, στα πλαίσια του οποίου το άτομο θα έχει τη δυνατότητα να αναπτύξει την προσωπικότητά του. Αντιθέτως, για την εξασφάλιση της λειτουργίας μιας ελεύθερης και δημοκρατικής κοινωνίας είναι αναγκαία η διεύρυνση του δικαιώματος προς την κατεύθυνση της συμμετοχής του πολίτη, ώστε να διασφαλίζεται η δυνατότητα επικοινωνίας του με άλλους συμπολίτες του. Υπό αυτήν την έννοια, το δικαίωμα του πληροφοριακού αυτοκαθορισμού αποκτά έντονη κοινωνική διάσταση.

Συγκεκριμένα, με την αναγνώριση του δικαιώματος αυτού γίνεται σαφές ότι η προστασία των προσωπικών δεδομένων δεν εξαντλείται στην προστασία ενός ορισμένου μέρους της ιδιωτικής ζωής. Παράλληλα, πρέπει να σημειωθεί ότι στο πλαίσιο της σύγχρονης νομικής πραγματικότητας, τα ατομικά δικαιώματα αποκτούν μια αντικειμενική διάσταση, πέρα από την αμυντική λειτουργία τους, ενώ, αντίστοιχα και τα κοινωνικά δικαιώματα προσλαμβάνουν αμυντικές όψεις. Κάθε δικαίωμα είτε είναι ατομικό είτε πολιτικό είτε κοινωνικό έχει ταυτόχρονα αμυντικές, θετικές και συμμετοχικές διαστάσεις και αναπτύσσει τρεις λειτουργίες ως εξής:

- Υποχρέωση σεβασμού του δικαιώματος,
- Υποχρέωση προστασίας και τέλος

- Υποχρέωση διασφάλισης της άσκησης του κάθε πολίτη⁸.

Το δικαίωμα του πληροφοριακού αυτοκαθορισμού δεν σημαίνει την απόλυτη και απεριόριστη κυριαρχία του κάθε πολίτη στις προσωπικές του πληροφορίες. Συνεπώς, **το δικαίωμα του πληροφοριακού αυτοκαθορισμού μπορεί να περιοριστεί για λόγους γενικού συμφέροντος σύμφωνα με τη νομοθεσία της κάθε χώρας**, η οποία πρέπει να ανταποκρίνεται στην επιταγή της σαφήνειας των κανονιστικών ρυθμίσεων. Επιπλέον, ο νομοθέτης οφείλει να τηρεί την αρχή της αναλογικότητας και να προβλέπει τα αναγκαία οργανωτικά και διαδικαστικά μέτρα.

Με τα παραπάνω γίνεται ευνόητο ότι το δικαίωμα του πληροφοριακού αυτοκαθορισμού απαγορεύει ή περιορίζει την οιαδήποτε επεξεργασία προσωπικών πληροφοριών και λειτουργεί ανασχετικά στη τάση μετατροπής του ατόμου σε απλό “πληροφοριακό αντικείμενο”. Στην Ελλάδα, το δικαίωμα αυτό δεν αναγνωρίζεται ως ανεξάρτητο δικαίωμα αλλά ουσιαστικά συνιστά μια πτυχή του δικαιώματος προστασίας της ιδιωτικής ζωής⁹.

5.4 Προστασία των προσωπικών δεδομένων

Η διάταξη του άρθρου 9 § 1 στο νέο Σύνταγμα (1975/1986/2001) συμπληρώνεται από τη διάταξη του άρθρου 9Α, η οποία ορίζει ότι καθένας έχει δικαίωμα προστασίας από τη συλλογή, επεξεργασία και χρήση, ιδίως με ηλεκτρονικά μέσα, των προσωπικών του δεδομένων, όπως ο νόμος ορίζει¹⁰. Συνεπώς, επισφραγίζεται η θεσμική πορεία της ελληνικής έννομης τάξης που ακολουθήθηκε με την υπογραφή της Συμβ. 108/1981, η οποία κυρώθηκε με το νόμο 95/46/ΕΚ με την ψήφιση του νόμου 2472/97 αλλά και με την ψήφιση του ν. 2774/99 ¹¹.

8 Κατρούγκαλος & Σαραφιανός (2000)

9 Ιγγλεζάκης (2003)

10 Ιγγλεζάκης (2003)

11 (Κουτσομπίνας 2001).

Η διάταξη του άρθρου 9Α του Συντάγματος κατοχυρώνει το ατομικό δικαίωμα προστασίας απέναντι στη συλλογή, επεξεργασία και χρήση, με συμβατικό ή ηλεκτρονικό τρόπο των προσωπικών δεδομένων¹². Η νέα αυτή διάταξη του συντάγματος δεν αναφέρεται στο έννομο αγαθό, το οποίο αποτελεί αντικείμενο προστασίας, ερμηνευτικά όμως συνάγεται, ιδίως ενόψει του ότι με τη διάταξη πραγματοποιείται η συνταγματική επισφράγιση των θεσμικών βημάτων που έχει κάνει η ελληνική έννομη τάξη.

Επιπρόσθετα, αμυντικό μπορεί να καθοριστεί το δικαίωμα προστασίας των προσωπικών δεδομένων. Μπορεί εκείνο να διαφοροποιηθεί από το δικαίωμα του πληροφοριακού αυτοκαθορισμού. Δεν περιορίζεται στην προστασία του απόρρητου του ιδιωτικού βίου αλλά αναφέρεται και στην εν γένει συλλογή, επεξεργασία και χρήση προσωπικών δεδομένων και έτσι αποδεδυμεί τη συνταγματική προστασία από την αναζήτηση του περιεχομένου του ιδιωτικού βίου και τη συζήτηση σχετικά με την οριοθέτηση του απόρρητου της ιδιωτικής ζωής. Φορείς αυτού του δικαιώματος είναι τόσο οι Έλληνες πολίτες όσο και οι αλλοδαποί και ανιθαγενείς, αφού το Σύνταγμα δεν κάνει καμία διάκριση.

Επίσης, αποδέκτες αυτού του δικαιώματος είναι όλοι οι φορείς δημόσιας εξουσίας και συγκεκριμένα, το κράτος και τα άλλα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου αλλά και τα νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου, τα οποία ασκούν δημόσια εξουσία και στα οποία αποκλειστικός ή κύριος μέτοχος είναι το κράτος.

Όσον αφορά το περιεχόμενο του δικαιώματος θα πρέπει να αναφερθεί ότι προστατεύει το άτομο από τις επεμβάσεις στην ιδιωτική ζωή, οι οποίες συνίστανται στη συλλογή, επεξεργασία και χρήση, με συμβατικό ή ηλεκτρονικό τρόπο των προσωπικών δεδομένων που το αφορούν. Βεβαίως, η διάταξη του άρθρου 9Α του Συντάγματος έχει ειδικό χαρακτήρα σε σχέση με τις άλλες διατάξεις που κατοχυρώνουν ατομικά δικαιώματα και επικρατεί απέναντι τους, ιδίως έναντι των διατάξεων των άρθρων 9 § 1 β' και 5 § του Συντάγματος.

12 Βενιζέλος (2001),

Επιπλέον η προστασία των προσωπικών δεδομένων δεν σημαίνει ότι απαγορεύεται γενικά η συλλογή, επεξεργασία και χρήση τους, ούτε δίνει τη δυνατότητα στον κοινό νομοθέτη να καθιερώσει τέτοια απόλυτη απαγόρευση. Αντιθέτως η διάταξη αυτή υποχρεώνει τον νομοθέτη να διαμορφώσει ένα περιοριστικό θεσμικό πλαίσιο, μέσα στο οποίο καθίσταται θεμιτή η επεξεργασία προσωπικών δεδομένων.

Η συνταγματική αυτή διάταξη κατοχυρώνει ένα πεδίο διαμόρφωσης της ιδιωτικής ζωής του ατόμου, στα πλαίσια του οποίου καθίσταται δυνατή η εξέλιξή του και ειδικότερα, η ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητάς του. Η συνταγματική κατοχύρωση ενός αυτοτελούς δικαιώματος προστασίας των προσωπικών δεδομένων δηλώνει την προσαρμογή της έννομης τάξης στις εξελίξεις της σύγχρονης τεχνολογίας¹³. Με αυτήν καθίσταται πληρέστερη η προστασία του ατόμου ενόψει των κινδύνων που συνεπάγεται η επεξεργασία προσωπικών δεδομένων και η προστασία επεξεργασίας και ανταλλαγής πληροφοριών.

Δεν θα ήταν επαρκής η θέσπιση ενός συστήματος προστασίας βάσει ορισμένων γενικών αρχών που να καθορίζουν σε αφηρημένο επίπεδο τους κανόνες της θεμιτής και νόμιμης επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων. Αντίθετα, επιβάλλεται η πρόβλεψη ειδικών κανόνων, με τους οποίους ρυθμίζεται η συλλογή, επεξεργασία και χρήση των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Εξασφαλίζεται έτσι η αποτελεσματική προστασία των ατομικών δικαιωμάτων και ιδίως της ιδιωτικής ζωής. Για το σκοπό αυτό κρίνεται σκόπιμη η θέσπιση εξειδικευμένων διατάξεων, όπως ρυθμίσεων για την επεξεργασία δεδομένων, χρήσεων σύγχρονων τεχνολογικών μέσων κ.ο.κ.

13 (Γέροντας 2002, Ιγγλεζάκης 2003).

5.5 Η λειτουργία της Ανεξάρτητης Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα

Η Ανεξάρτητη Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα, απολαύει λειτουργικής ανεξαρτησίας και δεν υπόκειται σε έλεγχο από κυβερνητικά όργανα ή άλλες διοικητικές αρχές, ενώ τα μέλη της απολαύουν προσωπικής και λειτουργικής ανεξαρτησίας¹⁴. Η ανεξαρτησία της αρχής θεμελιώνεται, πέρα από την θέσπισή της ως ανεξάρτητης διοικητικής αρχής στη συμμετοχή του Κοινοβουλίου κατά τη διαδικασία επιλογής των μελών της. Επίσης, όπως και οι άλλες διοικητικές αρχές, υπόκειται σε κοινοβουλευτικό έλεγχο, σύμφωνα με τον κανονισμό της Βουλής.

Οι αρμοδιότητες της Αρχής είναι ευρείες. Η Αρχή είναι αρμόδια για τη διεξαγωγή διοικητικών ελέγχων σε κάθε αρχείο αυτεπαγγέλτως ή κατόπιν παραγγελίας. Προς τούτο δε έχει δικαίωμα πρόσβασης στα προσωπικά δεδομένα και συλλογής κάθε πληροφορίας, όπως και δικαίωμα επιβολής κυρώσεων. Επίσης, η Αρχή έχει αρμοδιότητα έκδοσης Κανονιστικών Πράξεων και Γνωμοδοτήσεων, όπως και έκδοσης Οδηγιών και Συστάσεων. Ακόμα ανακοινώνει στη Βουλή παραβάσεις των ρυθμίσεων της προστασίας προσωπικών δεδομένων, συντάσσει και υποβάλλει ετήσια έκθεση στον Πρωθυπουργό και τον Πρόεδρο της Βουλής, εκδίδει άδειες, όπου και αυτό προβλέπεται, τηρεί μητρώο αρχείων και επεξεργασιών κ.ο.κ.

14 (Ιγγλεζάκης 2003)

5.6 Κίνδυνοι από την επεξεργασία ειδικών κατηγοριών προσωπικών δεδομένων

Η ρύθμιση της επεξεργασίας ειδικών κατηγοριών προσωπικών δεδομένων έχει ως στόχο την αντιμετώπιση των αυξημένων κινδύνων που ανακύπτουν λόγω της φύσεως των δεδομένων αυτών. Σχετικά μπορεί να ληφθεί υπόψη μόνο το περιεχόμενο των δεδομένων. Αυτό πρέπει να συνεπάγεται σε ενδεχόμενους κινδύνους για την ιδιωτική ζωή και ιδίως τον κίνδυνο δυσμενούς διάκρισης / μεταχείρισης με την αφορμή την αποκάλυψη ορισμένων πτυχών της ιδιωτικής ζωής του ατόμου. Αυξημένοι κίνδυνοι μπορεί

να προκύψουν και όταν με την επεξεργασία και χρήση των ευαίσθητων δεδομένων προσβάλλεται η στενά προσωπική περιοχή της ιδιωτικής ζωής του ατόμου.

Διάκριση σε βάρος ενός προσώπου μπορεί να υπάρξει σε περιπτώσεις υγείας, καταγωγής, θρησκευτικών και πολιτικών προτιμήσεων, κοινωνικών και άλλων δραστηριοτήτων. Όσον αφορά τα δεδομένα που αναφέρονται στις πολιτικές απόψεις και τις θρησκευτικές και λοιπές πεποιθήσεις, τα οποία αφορούν την άσκηση θεμελιωδών δικαιωμάτων, πρέπει να σημειωθεί ότι η εν λόγω ρύθμιση επιδιώκει να διασφαλίσει την ελευθερία της γνώμης, η οποία συνιστά ένα από τα θεμέλια του δημοκρατικού πολιτεύματος.

Η αρχή απαγόρευσης των διακρίσεων κατοχυρώνεται και σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης και συγκεκριμένα, με τη Συνθήκη του Άμστερνταμ (άρθρο 2 § 7), η οποία αναλαμβάνει κατάλληλη δράση για την καταπολέμηση των διακρίσεων λόγω φύλου, φυλετικής ή εθνικής καταγωγής, θρησκείας ή πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού¹⁵.

Περαιτέρω, οι κίνδυνοι της δυσμενούς μεταχείρισης και της προσβολής της ελευθερίας της γνώμης δεν είναι ασφαλώς οι μόνοι κίνδυνοι, τους οποίους αποσκοπεί να αποτρέψει η εν λόγω ρύθμιση.

15 (Κουκιάδης 2002)

Και τούτο, διότι η αποκάλυψη πληροφοριών, οι οποίες εμπίπτουν στην κατηγορία των ευαίσθητων δεδομένων, συνεπάγεται αυξημένους κινδύνους για το άτομο και θίγει το δικαίωμά του στην ιδιωτική ζωή. Οι πληροφορίες που αφορούν τη σφαίρα του απορρήτου, όπως είναι λ.χ. η σεξουαλική ζωή και τα δεδομένα σχετικά με την υγεία, είναι άκρως προσωπικές και με τη δημοσιοποίηση των στοιχείων αυτών προσβάλλεται σε έντονο βαθμό η ιδιωτική ζωή του ατόμου.

Επίσης, η αποκάλυψη των πολιτικών ή άλλων πεποιθήσεων, ακόμα και όταν αυτές δεν είναι ακραίες, στερεί τη δυνατότητα από το άτομο να διαφοροποιηθεί σε κάποια δεδομένη στιγμή και να εκδηλωθεί διαφορετικά.

Αυτό συνεπώς συνεπάγεται στην κατηγοριοποίηση των πολιτών, ανάλογα με τις πολιτικές του πεποιθήσεις. Έτσι, παραβιάζεται η ελευθερία εκδηλώσεως πεποιθήσεων αλλά και το δικαίωμα της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας.

Πρέπει επιπρόσθετα να σημειωθεί, ότι η ρύθμιση για τα ευαίσθητα δεδομένα μπορεί να παραλληλιστεί με τη διάταξη του άρθρου 15 της Κοινοτικής Οδηγίας, που αναφέρεται στις αυτοματοποιημένες αποφάσεις, με τις οποίες αξιολογείται η προσωπικότητα ενός προσώπου¹⁶. Ο επιδιωκόμενος στόχος των ρυθμίσεων είναι η προστασία του ατόμου από την επεξεργασία δεδομένων που δύναται να έχει δυσμενείς συνέπειες και δεν βασίζεται σε ολοκληρωμένη αξιολόγηση της προσωπικότητας του προσώπου. Αλλά στην περίπτωση των ευαίσθητων δεδομένων η επεξεργασία βασίζεται σε ορισμένη προκατάληψη, ενώ στην περίπτωση που αφορά τη λήψη αυτοματοποιημένης απόφασης, η τελευταία έχει ληφθεί με βάση τα γενικά κριτήρια ενός προγράμματος και όχι κατόπιν ατομικής αξιολόγησης.

16 (Ιγγλεζάκης 2003).

5.7 Συμπεράσματα που προκύπτουν από την χρήση του δικαίου προστασίας των προσωπικών δεδομένων

Από τη μελέτη του δικαίου προστασίας προσωπικών δεδομένων τεκμηριώνεται πλήρως η αναγκαιότητα αυξημένης προστασίας τους. Ειδικότερα, από τα νομολογιακά παραδείγματα γενικά, η επεξεργασία των ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων ενέχει κινδύνους για την ιδιωτική ζωή του ατόμου. Τόσο διότι είναι δυνατόν τα άτομα που εμπίπτουν σε ιδιαίτερες ομάδες του πληθυσμού να τύχουν δυσμενούς μεταχείρισης με βάση και μόνο την ένταξή τους σε μια μειονοτική ομάδα ή με βάση τους ιδιαίτερους αξιολογικούς προσανατολισμούς τους. Η ανακοίνωση αυτής της κατηγορίας

πληροφοριών προσβάλλει την άκρως προσωπική ή απόκρυφη περιοχή της ιδιωτικής ζωής του ατόμου.

Η προστασία των ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων έχει ως στόχο την προστασία του ατόμου από τον κίνδυνο δυσμενούς διάκρισης με αφορμή την αποκάλυψη ορισμένων πτυχών της ιδιωτικής ζωής του ατόμου. Παρόλα αυτά δεν καταλήγει σε μια ρύθμιση που αφορά αποκλειστικά την απαγόρευση των διακρίσεων ή την παραβίαση της αρχής της ισότητας.

Περαιτέρω, πρέπει να σημειωθεί ότι η προστασία του δικαιώματος της ιδιωτικής ζωής κάθε ατόμου, ακόμα και στην περίπτωση που θίγεται το απόκρυφο τμήμα της ζωής του, δεν είναι απόλυτη. Παρόλα αυτά είναι δυνατή η θέσπιση περιορισμών. Οι περιορισμοί όμως αυτοί πρέπει να προβλέπονται από τυπικό κανόνα δικαίου, να δικαιολογούνται από σοβαρούς λόγους ως αναγκαίο μέτρο σε μια δημοκρατική κοινωνία και να ερμηνεύονται με βάση την αρχή της αναλογικότητας.

Κεφάλαιο 6

Διαδύκτιο Και Δίκαιο

6.1 Η νομική έννοια του διαδικτύου και του κυβερνοχώρου

Η Ελληνική νομοθεσία δεν προσδιορίζει την έννοια του διαδικτύου ή του κυβερνοχώρου. Κατά συνέπεια οι έννοιες αυτές λαμβάνονται από την τεχνολογία. Έτσι λοιπόν, ως διαδίκτυο μπορεί να οριστεί η παγκόσμια συλλογή δικτύων και πυλών, που χρησιμοποιούν την ομάδα πρωτοκόλλων TCP/IP για να επικοινωνούν μεταξύ τους, ενώ ως κυβερνοχώρος μπορεί να οριστεί το σύνολο των ηλεκτρονικών κόσμων, όπως το Ίντερνετ, όπου οι άνθρωποι έρχονται σε αλληλεπίδραση μέσω συνδεδεμένων υπολογιστών, όπου δηλαδή η επικοινωνία είναι ανεξάρτητη από την υλική υπόσταση.

Πρέπει να λεχθεί ότι, στη συνείδηση του μέσου νομικού, δεν γίνεται διάκριση μεταξύ διαδικτύου και κυβερνοχώρου και κατά κανόνα οι έννοιες αυτές θεωρούνται ως ταυτόσημες και χρησιμοποιούνται πάντα με το ίδιο περιεχόμενο.

6.2 Κρυπτογραφία και προσωπικό απόρρητο

Κάθε πακέτο δεδομένων που στέλνεται μέσω του Ίντερνετ διασχίζει πολλά δημόσια δίκτυα, γεγονός που σημαίνει ότι η πρόσβαση σε αυτά τα πακέτα δεν είναι ιδιωτική. Πρόκειται για ένα σημαντικό πρόβλημα όταν στο Ίντερνετ χρειάζεται να ταξιδέψουν εμπιστευτικές πληροφορίες όπως επιχειρησιακά δεδομένα ή αριθμοί πιστωτικών καρτών. Αν δεν βρεθεί κάποιος τρόπος προστασίας αυτού του είδους των πληροφοριών, το Ίντερνετ δεν θα αποτελέσει ποτέ ένα ασφαλές μέρος για την πραγματοποίηση εμπορικών πράξεων ή την αποστολή ιδιωτικής, προσωπικής αλληλογραφίας. Παρόλα αυτά, οι μηχανικοί λογισμικού έχουν αναπτύξει διάφορους τρόπους για την ασφαλή αποστολή εμπιστευτικών πληροφοριών. Συγκεκριμένα, χρειάζεται να

γίνει απόκρυψη των πληροφοριών ώστε σε όλους τους άλλους πλην του παραλήπτη να φαίνονται σαν ένα ακατάληπτο μήνυμα. Εν συνεχεία πρέπει να γίνει από τον παραλήπτη - και μόνο από τον παραλήπτη - η αποκωδικοποίηση των πληροφοριών. Πολλά σύνθετα κρυπτογραφικά συστήματα χρησιμοποιούν αυτό το είδος της απόκρυψης και της αποκωδικοποίησης. Για την καλύτερη κατανόηση της λειτουργίας των κρυπτογραφικών συστημάτων αρκεί να κατανοηθεί το θέμα των κλειδιών. Τα κλειδιά είναι μυστικοί αριθμοί που χρησιμοποιούν οι υπολογιστές σε συνδυασμό με σύνθετους μαθηματικούς τύπους που ονομάζονται αλγόριθμοι για την κωδικοποίηση και αποκωδικοποίηση των μηνυμάτων. Η ιδέα που κρύβεται πίσω από τα κλειδιά είναι ότι αν κάποιος αποκρύπτει ένα μήνυμα με ένα κλειδί, μόνο κάποιος άλλος με το ίδιο κλειδί μπορεί να το διαβάσει. Δύο είναι τα συνηθέστερα συστήματα απόκρυψης: η κρυπτογραφία με μυστικό κλειδί η οποία καλείται επίσης συμμετρική κρυπτογραφία και η κρυπτογραφία με δημόσιο κλειδί που καλείται και μη συμμετρική κρυπτογραφία. Το πιο συνηθισμένο σύστημα στην πρώτη κατηγορία είναι το Data Encryption Standard (DES), ενώ στη δεύτερη κατηγορία το RSA. Στην κρυπτογραφία με μυστικό κλειδί, μόνο ένα κλειδί χρησιμοποιείται για την απόκρυψη και αποκωδικοποίηση των μηνυμάτων. Στην περίπτωση αυτή ο αποστολέας και ο παραλήπτης χρειάζονται αντίγραφα του ίδιου μυστικού κλειδιού. Αντιθέτως, στην περίπτωση της κρυπτογραφίας με δημόσιο κλειδί υπάρχουν δύο κλειδιά: ένα δημόσιο κλειδί και ένα ιδιωτικό. Κάθε άτομο έχει και τα δύο κλειδιά. Το δημόσιο κλειδί διατίθεται ελεύθερα, ενώ το ιδιωτικό κλειδί κρατείται μυστικό στον υπολογιστή του χρήστη. Το δημόσιο κλειδί μπορεί να κρυπτογραφήσει μηνύματα αλλά μόνο το ιδιωτικό κλειδί μπορεί να αποκρυπτογραφήσει μηνύματα που έχουν κρυπτογραφηθεί με το δημόσιο κλειδί. Αν κάποιος θέλει να σας στείλει ένα μήνυμα μπορεί να το κρυπτογραφήσει με τη βοήθεια του δημόσιου κλειδιού. Αλλά μόνο ο χρήστης που έχει το ιδιωτικό κλειδί μπορεί να αποκρυπτογραφήσει το μήνυμα και να το διαβάσει. Με το δημόσιο κλειδί δεν μπορεί να γίνει αποκρυπτογράφηση. Σε εφαρμογές όπως το ηλεκτρονικό εμπόριο δεν είναι εφικτή η ευρεία χρήση στο Ίντερνετ κρυπτογραφικών συστημάτων με ιδιωτικό κλειδί. Αν μία εταιρία αποφάσιζε να χρησιμοποιήσει ένα τέτοιο σύστημα για την πραγματοποίηση συναλλαγών μέσω του Ίντερνετ θα έπρεπε να δημιουργήσει εκατομμύρια διαφορετικά ιδιωτικά κλειδιά - ένα

για κάθε χρήστη που θα μετέχει στην συναλλαγή - και να βρει κάποιον ασφαλή τρόπο να τα στείλει στους αποδέκτες τους μέσω του Ίντερνετ. Στο σύστημα με δημόσιο κλειδί η εταιρία θα πρέπει να δημιουργήσει έναν μόνο συνδυασμό δημόσιου και ιδιωτικού κλειδιού. Η εταιρία στέλνει το δημόσιο κλειδί σε οποιονδήποτε θέλει να κωδικοποιήσει τις πληροφορίες αλλά μόνο όσοι κατέχουν το ιδιωτικό κλειδί μπορούν να αποκρυπτογραφήσουν τα δεδομένα.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Τρόποι αντιμετώπισης για την όσο το δυνατόν ασφαλέστερη μετάδοση των πληροφοριών:

- ❖ να δημιουργηθεί ένα ευρωπαϊκό δίκτυο ανοικτών τηλεφωνικών γραμμών που θα επιτρέπει στους χρήστες να αναφέρουν το περιεχόμενο που συναντούν κατά τη διάρκεια της πλοήγησής τους στο Ίντερνετ και το οποίο θεωρούν παράνομο. Ανοικτές τηλεφωνικές γραμμές υπάρχουν σε πολύ λίγα κράτη μέλη. Η πρακτική αυτή πρέπει να γενικευτεί και πρέπει να δημιουργηθούν και δεσμοί με αντίστοιχα δίκτυα άλλων κρατών εκτός της ΕΕ .
- ❖ να ενθαρρυνθούν οι επιχειρήσεις να αναπτύξουν ένα πλαίσιο αυτορρύθμισης που θα βασίζεται στη συνεργασία μεταξύ τους και με τα άλλα ενδιαφερόμενα μέρη, ώστε να καθίσταται ευκολότερη η εξακρίβωση της προέλευσης του περιεχομένου. Παράλληλα να αναπτυχθούν κατευθυντήριες γραμμές σε ευρωπαϊκό επίπεδο για κώδικες καλής συμπεριφοράς.
- ❖ Πρέπει η βιομηχανία να προσφέρει εργαλεία φιλτραρίσματος και μηχανισμούς διαβάθμισης (αντίστοιχα με αυτά που εφαρμόζονται στις εκπομπές της τηλεόρασης) που να επιτρέπουν στους γονείς και τους δασκάλους να επιλέγουν περιεχόμενο κατάλληλο για τα παιδιά που έχουν υπό τη μέριμνά τους και συνάμα στους ενήλικες να αποφασίζουν σε ποιο νόμιμο περιεχόμενο επιθυμούν να έχουν πρόσβαση, και να λαμβάνουν υπόψη τη γλωσσική και πολιτιστική ποικιλομορφία.
- ❖ Το κοινό ασχολείται όλο και περισσότερο με δραστηριότητες σχετικές με το Ίντερνετ, αποκομίζοντας τα οφέλη που προσφέρουν οι νέες υπηρεσίες. Ταυτόχρονα υπάρχει ένας βαθμός αβεβαιότητας όσον αφορά το πώς θα αντιμετωπίζεται η κάθε πτυχή επικοινωνιών στα δίκτυα. Οι γονείς, οι δάσκαλοι και τα παιδιά πρέπει να συνειδητοποιήσουν τις δυνατότητες του Ίντερνετ και τα μειονεκτήματά του και δεν έχουν πάντα επαρκείς γνώσεις σχετικά με τα μέσα προστασίας των παιδιών από το ανεπιθύμητο περιεχόμενο.

Βιβλιογραφία / Πηγές

- Bergkamp L., EU Data Protection Policy. The Privacy Fallacy: Adverse Effects of Europe's Data Protection Policy in an Information-Driven Economy, CLSR, Vol. 18, 2002
- Consumers International, Privacy@net. An international comparative study of consumer privacy on the Internet, 2001
- Seidel U., Datenbanken und Persönlichkeitsrecht, 1987
- Ανθίμου Κ., Το δικαίωμα πληροφοριακού αυτοκαθορισμού του ατόμου ως έκφανση του δικαιώματος της προσωπικότητας, 1998
- Αποστολάκης Γ., Η ποινική καταστολή των φυλετικών, εθνικών και θρησκευτικών διακρίσεων, Ποινικό Δίκαιο 2002
- Αραβαντινός Β., Η προστασία των στοιχείων προσωπικού χαρακτήρα από τη αθέμιτη επεξεργασία τους με ηλεκτρονικό υπολογιστή, 1997
- Βενιζέλος Ε., Σύνταγμα της Ελλάδας, 2001
- Γέροντας Κ., Η προστασία του πολίτη από την ηλεκτρονική επεξεργασία προσωπικών δεδομένων, 2002
- Γέροντας Κ., Πληροφορική και Δίκαιο, 1991
- Γιαννόπουλος Γ., Προστασία προσωπικών δεδομένων και διασυνοριακή ροή πληροφοριών, 2001
- Γιαννούλης Χ., Ηλεκτρονική επεξεργασία προσωπικών πληροφοριών και συνταγματικά δικαιώματα, 1998
- Δαγτόγλου Π., Συνταγματικό δίκαιο-Ατομικά Δικαιώματα, 1991
- Διεθνές Σύμφωνο Περί Ατομικών Και Πολιτικών Δικαιωμάτων Του ΟΗΕ, 1996
- Διεθνές Συνέδριο Σύμβασης, <http://conventions.coe.int/Treaty>
- Δόνος Π., Η συνταγματική κατοχύρωση του δικαιώματος προστασίας του πολίτη από την επεξεργασία των προσωπικών του δεδομένων και της αντίστοιχης ανεξάρτητης αρχής, 2000
- Επιτροπή Υπουργών Των Κρατών Μελών Για Την Προστασία Της Ιδιωτικότητας Στο Διαδύκτιο (1999), Οδηγίες για την προστασία των προσώπων όσον αφορά στη συλλογή και επεξεργασία των

προσωπικών δεδομένων στις λεωφόρους των πληροφοριών, Σύσταση Αρ. R (99), 1999

- Ιγγλεζάκης Ι., Ευαίσθητα Προσωπικά Δεδομένα, 2003
- Ιγγλεζάκης Ι., Πληροφορική και Δημόσιο Δίκαιο, 2000
- Καϊσής Αθανάσιος, Νέα Κατεύθυνση Του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών Του Τμήματος Νομικής: Ενιαίος Ευρωπαϊκός Χώρος, Εργαστήριο Σπουδών Και Έρευνας Νέες Τεχνολογίες Και Δίκαιο, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης Σχολή Νομικών Και Οικονομικών Επιστημών, Τμήμα Νομικής, 2003
- Κατρούγκαλος Γ., Σαραφιανός Δ., Θεμελιώδη δικαιώματα και ελευθερίες, 2000
- Κουκιάδης Ι., Οι νεότερες εξελίξεις στην Ευρωπαϊκή Ένωση στον τομέα των διακρίσεων και της ξеноφοβίας, 2002
- Κουκιάδης Ι., Οι νεότερες εξελίξεις στην Ευρωπαϊκή Ένωση στον τομέα των διακρίσεων και της ξеноφοβίας, 2002
- Κουτσομπίνης Σ., Ανεξάρτητες αρχές και ατομικά δικαιώματα, 2001
- Μήτρου Λ., Προστασία του περιβάλλοντος εναντίον της προστασίας πληροφοριών, Νόμος και Φύση, 1996
- Σταθόπουλος Χ., Γεωργιάδης Κ., Αστικό Δίκαιο: Γενικές Αρχές, 1979
- Τσακυράκης Στ., Το απόρρητο της επικοινωνίας, 1993
- Χαλαζωνίτης Κ., Η εισαγωγή στην Ελλάδα νομοθεσίας για την προστασία των προσωπικών πληροφοριών-Χρονικό των προσπαθειών μιας 14ετίας στον τόμο: Σύμμεικτα Ε. Σπηλιωτοπούλου, 2000
- Χρυσόγονου Κ., Ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα, 2^η έκδοση, 2002